

L'HOSTAL DE L'ARRUPIT, ESTABLIMENT I PARATGE HISTÒRICS (1428 ACA)

XAVIER FÀBREGAS I COMADRAN

Mapa *Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio*, de Vrients (1608)

ÍNDEX

PRÓLOGO

pàg. 3

EL CAMÍ RAL DE BARCELONA A FRANÇA

pàg. 15

L'ARRUPIT, PARATGE HISTÒRIC

pàg. 20

Les infraestructures hidràuliques

pàg. 24

Els camins

pàg. 38

El tren

pàg. 44

L'HOSTAL DE L'ARRUPIT, ESTABLIMENT HISTÒRIC

pàg. 50

Cartografia històrica

pàg. 56

Referències històriques

pàg. 66

Agraïments

pàg. 85

ANNEX

pàg. 87

REFERÈNCIES

pàg 91

Ostalric. Gravat. Làmina numerada 22 i 26 de D. Perel Feul, a l'obra
Les plans et profils des principales Villes et lieux considérables de la Principauté de Catalogne.
Cavaller de Beaulieu (Paris, 1668)

La inspiración literaria de Bertrana se basa en el paisaje y en el hombre, en este caso, los payeses del interior de la Selva, gente de campo y bosque. Conocedor de este ámbito, como hijo de un propietario rural carlista, nos imbuje detalladamente de todos sus aspectos e impresiones, con intención evocadora.

En ***L'encís d'una marrada***, las percepciones sensoriales transmitidas por el autor son espectacularmente minuciosas. En las mañanas invernales, la inversión térmica característica de la Selva, envuelve con su espesa niebla el paisaje del Pla, mientras que en la montaña luce el sol. Quien conozca el paraje en invierno, coincidirá con él:

la helada
el món sembla de vidre,

L'ENCÍS D'UNA MARRADA

Era un matí d'hivern, un matí cruïssim, un d'aqueixos matins que l'aire talla, els prats blanquegen com llençols, les terrosses dels llaurats són testes com granit i el món sembla de vidre.

Després d'una hora llarga d'ésser trontollat dins un tètric vagó de tercera, on el respir es congelava en els vidres, amb els peus morts i adolorits, tot jo enrampat, vaig baixar a l'estació de Sils.

Recordo que tenia un petit afer a resoldre allí dalt a muntanya; però ¿qui és l'home que amb un temps així, portant un gos ardit i un bon fusell de dos canons, no deixa l'aridesa de la ruta per seguir la marrada dels rierals, famosos llocs de becades ben coneguts dels caçadors? Calia estar mancat de sentits, ésser messell per a resistir l'encís

Fragment inicial de *L'encís d'una marrada*, de Prudenci Bertrana (1965)

Glaç a la riera de Santa Coloma (2022)

el frío

els peus morts i adolorits, tot jo enrampat;

un hàlit del Montseny,

la penumbra tenebrosa

*aquelles ombriues fondalades de l'Empalme,... la sopitesa de l'aigua morta i el
misteri d'antigues llacunes,*

la niebla matinal

l'encortinada de boires,

Pollancreda a la riera de Santa Coloma, pel matí (mas Hostal de l'Arrupit, 2022)

la escarcha
el gebre de l'Estany,

La sèquia de Sils a l'hivern, quan ja ha sortit el sol (2021)

la agresividad de las plantas
les pues dels arços, ni les altres espines i esterlocs;
còrrecs atapeïts d'esgarrifoses maleses,

la exuberancia de la vegetación
el laberint de recs, bardisses, sauledes i reclots,

Vegetació riberenca de la sèquia de Sils, a l'estiu (2021)

la arquitectura espectral

*aquell pont de Maçanet, el pont més sinistrament empatinat i llòbrec, de
carreus més ronyosos i més abrigats de molses i falgueres... cràters apagats on
s'encasten casalots de mala mort;*

*aquell famós hostal de l'Arrupit, d'enfront, a l'altra banda de la riera, avui
desemparat,*

El pont Vell de la sèquia de Sils, cap a Maçanet, abans de la rehabilitació del 2017

L'hostal de l'Arrupit cap al 1950, amb el camí Ral que baixa a la riera, fotografiat des del pont de nova construcció de la carretera GI-555

los lugares misteriosos

*i aquelles tres creus de més amunt, gravades en el frontis d'una penya,... al peu
mateix del camí ral abandonat, memòria tràgica d'un afusellament,*

*i la vella torre heliogràfica en runes, alberg d'espavters que domina la inmensa
llargària de serrals plantats de carolins,*

Les Tres Creus (2021)

“La vella torre heliogràfica en runes” de Bertrana, al cim del turó de Puigardina (2021)

la quietud, la humedat y el contraste entre el llano y la muntanya
fondals,... de vestigis lacustres,... de llots i aigües verdes tan condormides...
gegantines serralades de gresers i pedrenyars,

la ausència de sol fins al migdia
tocaren dotze hores,... ni un raig de sol m'havia desentumit,

y su aparició tardia
el sol pròdigament banyava les suredes,

las construccions tètriques
Eren quatre tristes parets acroses i esberlades; ruïnoses masies que es troben
pels solells;
La masia resta abandonada,

la antigüedad medieval de las masías

aquella llar que s'havia encès... durant més de cinc-cents anys,

la pobreza de la gente

on la vida de l'home degué ésser ben penosa i miserable,

pero también, como contraste, la placidez final de la narración

una dolçor, una sensualitat, noves.

En la narración ***La ruta abandonada*** describe parte del recorrido del antiguo *camí Ral* de Barcelona a Francia, en la Selva:

Pocs la coneixen, aqueixa famosa ruta que serpeja per afraus desertes, seguint rierals, travessant suredes i pinars, esborrada a trossos, servant encara majestuoses amplàries, que recorden la seva llunyana reialesa.

Cel i arbres; hora darrera hora encaixonat entre espesses suredes.

els hostals silenciosos i desolats,

Bertrana señala aquí también en esta *ruta morta*, el interminable *camí Ral* en desuso, el silencio, la oscuridad, la monotonía, la melancolía, el bosque intrincado y continuo, las apariciones súbitas de transeúntes fantasmales, la soledad y el abandono, pero también y a pesar de todo, su pervivencia. Rememora con respeto, el lastre histórico del paraje, con un desfile imaginario de todos sus personajes. También con miedo, por los hechos de los facinerosos aquí acontecidos, y recuerda sus víctimas, y de ellas, los restos óseos perdidos en la fronda.

Este autor sitúa con precisión el lugar que considera es el corazón de la Selva, pasado el hostal de la Paquenya, cerca de Vilobí. Aquí, hecha de hierro forjado, con un aspecto inquietante por su simbolismo, la Creu de la mà indicaba la unión de las dos rutas, la que se dirigía a marina y la que atravesaba la montaña. Pasada esta señal, "debía vencerse la peligrosa proximidad de dos hostales, el del Suro de la Palla, en la ruta de marina, el del Arrupit en la otra, dos nombres famosos, de triste celebridad, que aún pronuncian los ancianos con entonación de espanto". La elección de la ruta presentaba pues para los viajeros, un dilema arriesgado...

En la narración ***Les masies tràgiques***, miserables y escondidas del sol en las umbrías, sus habitantes son pobres y desgraciados; la tierra es magra y poseen muy escasos animales, que aparecen escuálidos y con aspecto enfermo. Como conoce su vida, el viajero las rehúye a su encuentro y sigue el camino sin detenerse. Destaca Bertrana, el bocio y otras lacras atávicas, males endémicos en estas gentes, como ha estudiado en las Guillerries y el Collsacabra, Casimiro (1934).

<http://revistes.iec.cat/index.php/AM/article/viewFile/139033/137703>

EL CAMÍ RAL DE BARCELONA A FRANÇA

En terres de pas, els pobles antics no marraven gaire. Segons Llinàs – Merino (2011), amb les reformes augustals, la via Heraclea passa a ser una de les principals vies terrestres occidentals de l'Imperi Romà, enllaçant Roma amb Cadis: la *Via Augusta*. Si fa no fa, el mateix traçat ha estat utilitzat en època medieval -camí de França; *strata francisca*, camí barcelonès datat l'any 878 (Mallorquí, 2011)-, moderna (camí Ral) i contemporània (carreteres N-II i GI-555), motiu pel qual no es troben restes. Procedent de Girona per Riudellots i Vallcanera, vorejava l'estany de Sils pel nord-oest i passava prop de l'hostal de l'Arrupit (Costa, 2002; Borrell *et al.*, 2005), l'*Empalme* i Massanes, cap a Hostalric (Llinàs – Merino, 2011).

<https://ddd.uab.cat/record/238467?ln=ca>

Posteriorment s'ha afinat més: des de Fornells, la *Via Augusta* passava per Riudellots, Caldes, Vidreres, sud de l'estany de Sils, Maçanet i Martorell (Albà *et al.*, 2015). De fet, a la plana de la Selva no coincidien aquests dos camins: la *Via Augusta* romana sortia d'Hostalric i seguia la ruta abans citada, mentre que el camí modern (en sentit contrari), tot just sortir de Girona, a Fornells, es separava de l'anterior, però tots dos discorrien paral·lelament, fins que convergien abans d'arribar a Hostalric (Albà *et al.*, 2015).

Estany de Sils: un dels termes (2022) que indicaven el seu perímetre històric (Matas, 1986): *ESTAÑ MARC EN 1740*. Hi havien 14-15 termes, un cada 30 m., vorejant l'Estany pel Sud-W (Cisco, 2020)

Riera de Santa Coloma més avall del pont de la carretera GI-555 i de l'històric gual de l'hostal de l'Arrupit. Revinguda de la primavera del 2013

Llevantada del novembre 2018: sèquia de Sils al pont Vell (comparar foto amb pàg. 6)

Efectes de la llevantada de gener de 2020 (temporal Glòria): sorra, llot i restes vegetals en un camp del marge de la riera de Santa Coloma, a l'antic pas de riera de l'hostal de l'Arrupit

Mur de pedra i mota del marge esquerra de la riera de Santa Coloma, al sud del pont de la GI-555, després del temporal Glòria (2020). Actualment el mur es troba en molt mal estat de conservació

L'ARRUPIT, PARATGE HISTÒRIC

L'Arrupit és un paratge ubicat entre la riera de l'Esparra y la sèquia de Sils i dividit per la riera de Santa Coloma de Farners, al SW dels termes municipals de Riudarenes i de Sils i de la subcubeta endorreica de l'estany de Sils (Diego *et al.*, 1998). Geogràficament, està situat a la anomenada subcomarca del pla de la Selva (Serra, 1997), on tot just comencen les muntanyes (Guilleries Sud), cap al Pirineu.

En aquest territori queden incloses peces de terra que són camps amb plantacions d'arbres de ribera del **Pla de l'Arrupit**, denominació que apareix reflectida a les escriptures, algunes de les quals són del paratge l'Estany i boscos de suros, pins i roures, de les **Roques de l'Arrupit**, principalment.

En aquesta zona de l'estany de Sils, la riera de Santa Coloma i els turons de Maçanet es presenten dos fenòmens climàtics característics, la continentalitat i les inversions tèrmiques, afegides a altres condicions climàtiques, hidrològiques i edafològiques, que afavoreixen la presència d'espècies vegetals eurosiberianes, especialment en fondalades (sots) d'orientació nord (Diego *et al.*, 1998). En són un bon exemple, els sots amb roureda, de l'obaga al nord de les roques de l'Arrupit, vegetació que contrasta radicalment amb la mediterrània del solell, escassa i exposada als gresers.

Antigament aquestes roques eren tres i varen ser dinamitades per obtenir la pedra exterior i interior de decoració, quan es va construir l'hostal del Rolls de Salvador Claret, abans del 1959. Els aleshores darrers masovers de l'hostal de l'Arrupit, els Carreras Sarrat, eren avisats pels dinamiters, doncs aquestes roques volaven fins a la carretera (Carreras, 2013). Ara aquest restaurant ha canviat de nom i s'anomena la Llotja de Sils.

<https://casc.cat/>

Rètol a la devesa de suros de l'Arrupit (2022)

Una de les roques de l'Arrupit, a 146 msnm (2022)

L'hostal dels Rolls, amb les pedres de les finestres, procedents de les roques de l'Arrupit (2022)

L'Arrupit comprèn doncs des del nord, terres de les **roques i del pla de l'Arrupit**, de sota Puigardina a les Sorres del pont de l'Estany, de la sèquia de Sils, i cap al sud fins a la confluència de la riera de Santa Coloma amb la de l'Esparra. Les masies més importants de l'indret són **l'Hostal de l'Arrupit** i el **Molí de l'Arrupit**, de l'altre costat de la riera (Llinàs – Merino, 1998), documentat aquest últim el 1194 (Borrell *et al.*, 2005).

Al cim del turó de Puigardina es troben dues torres de telegrafia òptica del segle XIX (1848-1862). Aquestes dues torres (militar i civil; de 6x6x9 m en tres pisos) formaven part d'una línia de torres edificades durant la guerra dels Matiners (1846-1949), que comunicaven Barcelona amb la Jonquera i que estaven vigilades per una guarnició militar. La línia es va acabar el 1848 i va començar a funcionar el 1849, però el 1862 s'abandonà i es desmantellà (Pérez, 2011).

Actualment, excepte la finca del Molí de l'Arrupit i altres camps del pla d'altres propietaris (Puigardina, Can Brun, Mas Sabè, Llinàs, Trincheria,...), la resta de terres pertanyent al *manso* anomenat HOSTAL DE L'ARRUPIT, que és un mas del marge dret de la riera de Santa Coloma de Farners, més amunt de la riera de l'Esparra, per on passava, just per davant, l'antic camí Ral de Barcelona a França. La importància històrica del paratge de l'Arrupit, rau precisament en aquesta situació geogràfica, com a lloc de pas de nord a sud; la de l'hostal de l'Arrupit, pel servei que donava als viatgers.

Actual estany de Sils (2021)

Sèquia de l'estany de Sils, a la Canal (2022)

Les infraestructures hidràuliques

Històricament, al pla de la Selva, diferents infraestructures de llargària, amplada i fondària/alçada variables, desguassaven les aigües (**valls, valls madrals, recs, sèquies**) i protegien (**cordons, motes, murs**) els conreus i les cases, de les riuades i les inundacions. La sèquia de Sils desguassa l'estany de Sils i a aquesta llacuna conflueixen els cursos d'aigua estacionals o no, que drenen part del pla de la Selva: la riera de Vallcanera, el rec de la Barceloneta, la riera de Santa Maria, el rec Sorrer, el rec Clar, la riera de Pins i la Torderola, (ACA, 2022).

https://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html

Des dels anys 60-70 del segle XX, amb la disminució de la pluviometria i ara amb l'actual canvi climàtic, l'antiga xarxa de recs ha estat molt malmesa, doncs han desaparegut, colgats o perduts i quan plou molt, el paratge no drena prou i s'estanya. La presència de l'aigua imposa; per això en aquest paratge del pla de la Selva, els camps d'arbres de la zona de l'estany de Sils, s'anomenen *estanys*: 1 camp = 1 estany (Viñals, 2015).

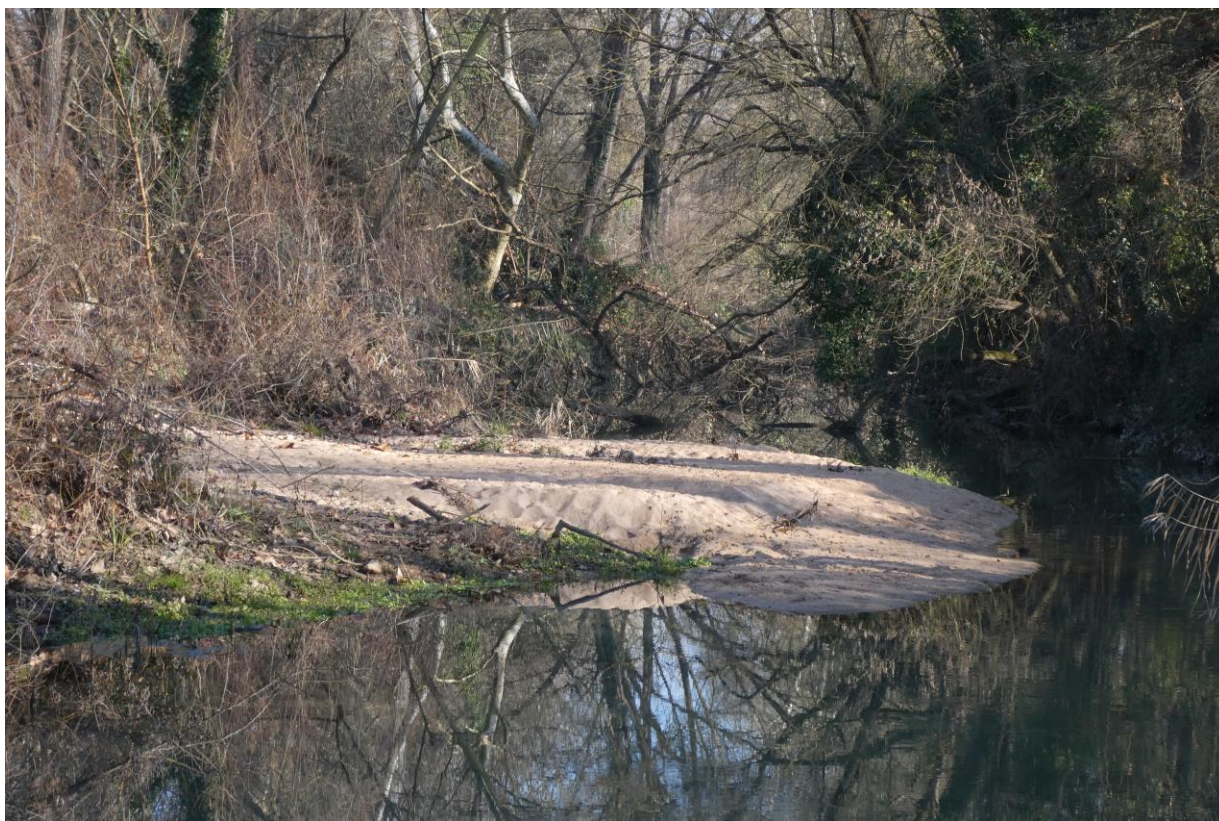

Riera de Vallcanera, des de la carretera GI-555 (2022)

La infraestructura històrica més important va ser la construcció de la **sèquia de Sils**, per desguassar l'**estany de Sils**, documentat des del 1247 (Mallorquí, 2011). Aquest mateix any s'inicien les primeres dessecacions a la zona de l'estany de Sils (Matas, 1986). El 1626, els veïns de Sils intenten eixugar l'estany. El 1740 es col·loquen fites per determinar l'extensió de l'estany. El 1762, el duc de Medinaceli signa un nou contracte per dessecar-lo, que es finalitza el 1768 (Borrell, 2011). Per un altre autor, el duc de Medinaceli promou els primers treballs de dessecament de l'estany de Sils, el 1767. El 1840, una forta inundació el torna a omplir. Després de moltes negociacions, el 1846 comencen les obres de dessecació, que finalitzen el 1851 (Pérez, 2011). Les inundacions recurrents i la insalubritat de la zona motivà la construcció de la sèquia de Sils (Matas, 1986). El mateix nom del municipi, aigua i sorra, i els set molins hidràulics existents el 1824, evocuen la seva situació entre dues rieres i la importància de l'aigua (Borrell, 2002).

Segons la memòria oral, antigament al pla de l'Arrupit, la riera de Santa Coloma no seguia el seu curs actual, si no que després del molí de l'Arrupit seguia recte cap a la sèquia de Sils on confluïa, a l'alçada del pas de la via de tren, del camí de Maçanet (Costabella, 2020). El problema aleshores era que les riuades de la riera taponaven amb sorra la sèquia, fenomen combinat d'aigua i de sorra dit **taparada** (Gutiérrez, 1999) i obturaven el curs de l'aigua de la sèquia, augmentant el seu nivell i negant el poble de Sils. En aquest punt, més avall del pont Vell i arribant a la carretera GI-555, es troben uns camps d'arbres en un lloc anomenat, per aquest motiu *Les Sorres del pont de l'Estany*.

Taparada parcial a la sèquia de Sils (sorra tapant la seva llera, procedent de la riera de Santa Coloma –a l'esquerra-), a la confluència de la sèquia i la riera (2022)

En aquest camp, el mateix cordó de terra de la Sèquia, de més amunt del pont sense baranes, resultat d'excavar-la i dipositar la seva terra a prop i que baixava en paral·lel al curs de l'aigua, es va eliminar, per guanyar espai de cultiu. Per raó d'aquestes taparades es va haver de desviar la llera de la riera en diagonal cap a l'oest, mitjançant la construcció del mur de contenció de pedra del segle XVIII (Diego *et al.*, 1998) i de la seva mota de terra, que segueix el marge esquerra des del pont de la GI-555, fins a la sorra d'en Guixeras, cosa que feia confluïr la riera amb la sèquia més avall de l'actual sorra d'en Guixeras, on ara s'uneix. A uns 50 m pont avall hi havia, al costat de l'inici del mur, una caseta agrícola de pedra, que va ser enderrocada abans de fer l'AVE. Just aigües avall del pont, la nova llera de roca per on ara circula la riera va ser feta a pic, a la dècada del 1960 (Costabella, 2020). De forma recurrent, és justament és en aquest mateix punt, sota el molí de l'Arrupit és per on normalment trenca la riera pels aiguats forts (Bosch,

2022). L'explicació tècnica es que, a més a més, la Sèquia es situa en aquest tram final, en una cota inferior a la de la riera de Santa Coloma, cosa que dificulta el seu drenatge (Diego *et al.*, 1998).

Confluència de la riera de Santa Coloma (sorrall i aigua a l'esquerra), amb la sèquia de Sils (taparada al fons i aigua de la dreta). Es comprova la cota superior de la riera, respecte a la sèquia (2022)

El cordó de protecció de Riudarenes, de 2 metres d'alçada, es comença a construir, amb una execució deficient com es comprova posteriorment, cap al 1779, amb sorra, estaques que es consumeixen, branques i feixines, deixant una amplada de llera de la riera de 48 m. (Ripoll, 2000). Al 1784 es va acabar el cordó de 600 metres, de la riera de Santa Coloma al seu pas per Riudarenes, per protegir la vila de les seves crescudes (Borrell, 2000). L'ús de feixines, terra, planta viva i arbres ja era citat al 1760, com a materials de construcció dels elements de protecció (Borrell, 2000). Més amunt del pont de la carretera GI-555, al marge esquerra de la riera encara es troba el cordó de la riera de Santa Coloma, que connectava el mur de pedra de més avall amb el mur de pedra de la bassa del Molí de l'Arrupit i després seguia aquest

cordó cap a Riudarenes. En aquest tram, el cordó està molt envaït d'acàcies, però just a sota, del costat de la riera, s'intueix un antic camí, mig perdut. Per sobre aquest cordó passava un corriol, que en un punt de més amunt del molí, travessava el rec cap a la dreta, per anar a peu a Riudarenes. A Can Sala hi havia també dues passeres. Amb les obres de l'AVE, gran part de la bassa i del cordó s'han perdut (Bosch, 2022). Els fills dels darrers masovers de l'hostal de l'Arrupit anaven a estudi a Riudarenes, travessant la riera per una passera o palanca (Gutiérrez, 1999); a cavall i en carro es passava pel gual del camí Ral (Carreras, 2013). Actualment, l'amplada de llera de la riera en aquest tram és molt menor: uns 25 m.

Palanca a Hostalric (1950)

Cordó encara existent de la riera de Santa Coloma. Foto feta des de sobre (2022)

Tram final ple de bardissa, del cordó encara existent de la riera de Santa Coloma (2022)

Als plans de Riudarenes i de l'Arrupit, les infraestructures hidràuliques històriques eren cabdals per l'economia i el desguàs de la mateixa vila i d'aquests paratges. Actualment, amb el canvi climàtic, moltes recs han desaparegut, cosa que dificulta la sortida de les aigües, que en no desguassar per recs, baixa pel mig dels camps i els malmet. D'aquí les afectacions per les crescudes històriques, que formen trencs i gorgs i acumulen còdols, sorra i llot i arbres i deixalles, en els camps propers, de la conca de la riera de Santa Coloma i de la Tordera, com va passar durant la llevantada del temporal Glòria, de gener de 2020.

Malgrat l'existència d'aquesta extensa xarxa de recs, els problemes de l'aigua (i del fang, el llot i la sorra) (Borrell, 2000), era una limitació natural afegida a Riudarenes i a l'Arrupit, al segle XVIII. Les sobtades crescudes de la riera de Santa Coloma inundaven el pla i la vila de Riudarenes, a causa de la càrrega de sorra aportada, que bloquejava físicament la sortida a la riera, de tots els desguassos dels recs. L'afectació produïda era fins i tot sanitària, com destaquen els metges de Riudarenes i Santa Coloma, al 1763 (Borrell, 2000).

Així doncs, abans, el pla de Riudarenes i el de l'Arrupit disposaven d'un nivell freàtic molt superficial. Per desguassar tota aquesta aigua, existia tot un seguit de valls (rec estret en zona plana, que només baixa quan plou), valls madrals i recs (rec ample). Un dels recs principals era el **rec del molí de l'Arrupit**, de 1,5 m d'amplada i 1m de fondària. En aquell temps, el rec era una servitud de pas de l'aigua del Molí. Totes aquestes infraestructures de desguàs exigien un acurat manteniment anyal que en deien, "escurar valls i recs". Com molts de recs, valls madrals i valls, del pla de l'Arrupit i dels plans de Riudarenes, el rec del Molí es va tapar per plantar pollancre, aquí entre els antics pous municipals d'aigua de Riudarenes i ara l'AVE (Figueras, 2020).

El rec del Molí donava aigua per moldre a aquesta masia veïna, que era un dels quatre molins bladers de Riudarenes (com can Masoller, can Pastells i can Caldes), aquests alimentats també pel rec del Molí, després d'haver donat aigua als molins de can Moner i can Rabassa, de Santa Coloma de Farners (Borrell, 2000).

La importància d'aquest molí fariner de 4 moles (el més gran de Catalunya, segons Bosch), era donada per la seva capacitat de treball, que era proveïda per 4 cursos d'aigua: la riera de Santa Coloma, el Rieroig (on les dones de Riudarenes rentaven la roba), el Rec del Molí i el Riuesplet (Bosch, 2022). Cal recordar que abans per la riera de Santa Coloma i el Rieroig baixava aigua tot

l'any. Per arribar a la bassa del molí de l'Arrupit, aquest rec passava entre el cordó de la riera i Puigardina. Per reomplir la bassa del molí, una resclosa a prop de la sorrera d'en Costabella, feia entrar aigua rec avall, cap a la bassa, del mateix rec o de la riera i quan estava plena, la desviava a la riera.

L'aigua que es feia servir per fer anar algun dels 4 molins, sortia per sota del molí, seguint recte avall en paral·lel a la riera, fins que creuava el camí Ral, per un pontet de rajols (maons). Ara del rec del Molí només queda la sortida del Molí, mig perdut fins a la partió d'en Figueras i després el túnel (de 1,5 m. d'amplada i de 1,7 m. d'alçada), que el feia passar per sota de l'actual carretera Gi-555, tot just abans de la riera i al costat d'un pilar de l'AVE. Les obres d'ADIF, del talús i del viaducte de l'AVE, van tapar també aquest rec, abans i després de la carretera GI-555.

Després de passar la carretera, el rec del Molí seguia en paral·lel a uns 70 m a l'esquerra del mur de contenció de la riera, entre unes soques velles foranes de plàtans i un camp plantat de plàtans, fent partió entre finques. Després seguia avall en esbiaix a l'actual pista de la sorrera d'en Guixeras, fins arribar a una conducció elevada, feta de pedra, de la finca anomenada **la Canal** (Bosch, 2022).

Aquesta canalització s'inicia a prop de la pista de la sorrera i va cap a l'est, finalitzant amb un salt d'aigua de pedra, encara existent, d'uns 2 m d'alçada, que cau en una petita bassa, a tocar de la sèquia de Sils. Tot això abans del gual de la mateixa sèquia, ja a la sorrera d'en Guixeras. Abans d'aquestes restes de pedra, al final d'un camp llarg amb uns restos de pollancres Canadà i abans d'una gaia de pins *Insignis* i marítims, la Fundació EMYS de Riudarenes ha restaurat una bassa per a amfibis autòctons.

<https://www.fundacioemys.org/ca/>

Desguàs final de la canalització de pedra i bassa a sota, a tocar de la sèquia de Sils, a la Canal (2021)

Aigües amunt del rec del Molí, més avall dels antics pous municipals de Riudarenes de la carretera, i més o menys en angle recte cap a l'esquerra d'aquest rec, sortia un rec, el del Mas Sabè, que creuant per sota la carretera GI-555, passava per davant de l'entrada actual de la Pedrera Mas Sabè, creuava la via de Rodalies i desguassava a la sèquia de Sils, fent partió entre propietats i abocant les aigües al costat de l'actual pont sense baranes del camí de Maçanet. Aquest desguàs de formigó es nou i es va fer quan el Sindicat es va encarregar de la Sèquia. Es va fer en tancar el mateix rec que continuava cap al nord, paral·lel a la sèquia, per seguir el rec que anava al primer pontet d'obra antic i que desguassava sota el cordó actual de la Sèquia (Costabella, 2020).

La part nord del camí paral·lel a la sèquia de Sils, més amunt del trencant del camí vell de Maçanet a Riudarenes és de nova creació i es va fer per netejar amb maquinària la sèquia, ara fa uns 40 anys. L'amplada de la Sèquia era el doble de l'actual, cosa que es comprova per la longitud dels antics ponts

d'obra que travessen el camí sobre el cordó, en relació a l'amplada d'aquest mateix camí. El motiu es que abans la Sèquia a l'estiu no baixava i s'aprofitava aquest temps per netejar-la a mà; aleshores les colles miraven d'anar a tirar la terra i el llot el més a prop possible, que era just al costat de la Sèquia (Costabella, 2020).

Antic pont de rajols i pedra d'un rec del pla de l'Arrupit, per on passava el camí Ral (2021)

Rec actual del mas Sabè, al seu pas per sota la via de Rodalies, cap a la Sèquia (2021)

Com a elements de protecció i de canalització de les aigües, cal destacar el **cordó de terra i el mur de pedra i la mota de la riera**, amunt i avall de la carretera GI-555.

Part exterior del mur de pedra de contenció de la riera: contrafort i mota de terra (2022)

El molí de l'Arrupit (2021)

Els camins

L'Arrupit era un punt important de la xarxa de comunicacions en temps antics, doncs hi confluïen diferents camins, en totes direccions. La ruta principal, el camí Ral seguia en direcció NE-SW, baixant de Mallorquines i passava per l'antic pont, cap els pous municipals d'aigua de Riudarenes, ara sense servei, a tocar de la carretera. Resseguia cap al SE, fent partió entre finques i passava pel pont antic del rec del Molí, abans de pujar el cordó de la riera, per baixar i passar-la pel gual de l'hostal de l'Arrupit, abans de pujar a aquesta masia. Aquesta zona del pont antic, va ser expropiada per ADIF i ara està sota la línia de l'AVE, abans del viaducte.

Tram de 50 m de l'antic camí Ral, que fa de partió entre finques i camps d'arbres (2022). Ara el terme indica el centre del camí

Des de davant de l'hostal en direcció sud, sortia per la dreta passant pels quintans de la casa cap al bosc, creuant l'actual carretera i seguint, ara sobre un greser entre uns pinyers, a l'esquerra de la carretera. Més avall, ja perdut, cap a l'Empalme, Collformic i Hostalric, seguia més o menys la mateixa línia de la carretera actual (Borrell *et al.*, 2005). S'ha de tenir present que el camí, com la carretera, havien d'estar sempre, si el terreny ho permetia i sense fer marrada, fora de la llera i per sobre del nivell normal i màxim del curs d'aigua de la riera. Pel que fa a l'actual pont de la carretera GI-555, sobre la riera de Santa Coloma de Farners, en Figueras diu que es va dissenyar amb 7 ulls, però que finalment el van fer de 5 (Fàbregas, 2020). El pont es va construir cap als anys 1948-50; la carretera de Mallorquines fins a la riera de l'Esparra es va eixamplar i asfaltar a principis dels anys 1960 (Carreras, 2013).

En direcció nord des de l'hostal un camí portava passant pel mas Montcorb, a Riudarenes. Des del molí, un camí per sobre el mateix cordó de la riera, portava a peu, també a Riudarenes.

Ermita de Montcorb (2017). Bertrana escriu l'obra de teatre *El fantasma de Montcorb*

En sentit est, la comunicació més directa de l'hostal cap a Marina es feia pel pont Vell o pont del Dimoni, que travessava la sèquia de Sils, cap al poble de Maçanet, i on no arribava el nivell màxim de les aigües de l'estany de Sils. Més avall, en una verneda del marge dret de la Sèquia es troben encara les restes de l'antic pont Vell, al costat d'unes surgències d'aigua, que són filtracions de l'antic curs de la riera i que fan un mullader enmig dels verns. Actualment s'arriba a Maçanet, passant pel pont sense baranes de la sèquia i seguint per la pedrera d'en Guixeras, can Soms de l'Estany i el polígon industrial Puig Tió.

<https://www.xn--maanetdelaselva-fmb.cat/ca/serveis-a-les-persones/turisme/que-visitari/el-pont-vell-o-pont-del-dimoni>

Restes d'un pilar de l'antic pont Vell de la sèquia de Sils (2022)

Més amunt, rodejant l'estany pel sud es troba el camí antic de Maçanet a Riudarenes (Figueras, 2019), que es situava altitudinalment per sobre de la línia de nivell màxim de l'estany, històricament una gran extensió d'aigua de 5 x 1,5 km (Matas, 1986). Les revingudes i/o inundacions històriques per pluges són periòdiques (Costa, 2002; Gutiérrez, 1999; Matas, 1986; Ripoll, 2000): 1362, 1726, 1732, 1763, 1777, 1781, 1782, 1784, 1790, 1791,..., 1840, 1919, 1932, 1940, 1944, 1982, 1987, 2013, 2018 i 2020 i poden arribar, com és el cas de la d'octubre de 1987, a la cota 70 msnm, estanyant tota la cubeta de Sils (Diego *et al.*, 1998). També es produeixen per fosa de neu: 1983, 1985, i 1986 (Diego *et al.*, 1998).

Terme sobre el camí vell de Maçanet a Riudarenes (2019). Aquí ja no pujava l'aigua de l'Estany

En aquest indret, per sobre i per sota del camí, hi han tres basses que es van fer servir per iniciar la recuperació i conservació de les dues espècies de tortuga d'aigua del pla de la Selva, promoguda per la Fundació EMYS (Carreras, 2019). Aquestes basses eren pedreres; antigament cada masia tenia una pedrera d'on es proveïa de pedres, per construir i fer manteniment de la casa (Figueras, 2019). Abans, quan plovia, aquestes pedreres estaven sempre plenes d'aigua.

Pedrera de Montcorb amb la seva bassa. A dalt es troba el Ninot (2022)

Antigament, la xarxa de comunicacions del territori era molt espessa. Més avall, a prop de la sorra d'en Guixeras, passava l'antic camí de Tossa de mar a Sant Hilari Sacalm.

El tren

El 1857 es comença a construir la línia fèrria Granollers-Hostalric. El 1860 es fa el primer viatge, però s'inaugura oficialment el 1861, fins a l'Empalme (Maçanet-Massanes) i el 1862 fins a Girona (Duran et al., 1991). El 1862, arriba a aquesta estació la línia de la costa procedent de Tordera (Domènech, 2011). Aquest mateix any es feu el viatge inaugural de Barcelona a Girona (Pérez, 2011). L'estació de tren d'Hostalric, de la CFMZA (Compañía de Ferrocarriles de Madrid, Zaragoza y Alicante), esdevé aleshores un important centre de càrrega i descàrrega de productes agrícoles i forestals (Duran et al., 1991).

Ara pel pla de l'Arrupit passen les línies de tren d'ADIF de Rodalies i de l'AVE, aquesta amb talús i viaducte. Malgrat que calia millorar d'entrada la via de Rodalies, el projecte de l'AVE ha passat per endavant. A la casilla de la foto inferior, la família de guardavies de sis o set fills que hi vivia, va haver de refugiar-se a la teulada, quan el trenc de la riera dels aiguats del 1965 (Cisco de can Som de l'Estany, 2020). D'aquestes casilles en queda alguna, encara no enderrocada...

La via, amb un tren que passa i l'antiga casilla (es va enderrocar als anys 1970) del camí de Maçanet, des del camp de la Casilla, de les Sorres del pont de l'Estany, al mas hostal de l'Arrupit (1950)

Sota la via de Rodalies, el desguàs del sot de la font de les Closes, cap a la Sèquia, fet de rajols i pedra, a prop de la Canal. També serveix de pas per a persones (2022)

Restes d'un pas (pilar d'un antic pont?) sobre la Sèquia, al costat de la sorrera d'en Guixeras (2021)

Bassa de la pedrera d'en Guixeras (2020)

Al pla de l'Arrupit, a banda de la coneguda ara “nova” font de les Closes, hi trobem la font del Roure, que filtra de la riera, encara que totes dues estan molt afectades per les actuals sequeres.

Abans de la construcció de l'AVE, des del límit sud de la finca, travessant la sèquia per una passera de fusta ara inexistent i la via de Rodalies, s'arribava a la font de més anomenada de la contrada i de terres enllà, la font de les Closes, d'aigua fina, indicada pel ronyó i les pedres. Neixia en un sot d'una obaga, ombrívola i fresca, molt agradable per fer fontades, voltada d'uns plàtans molt vells, de troncs que no abraçaves... De fet, per les obres d'ADIF va quedar sota el talús del ferrocarril, però es va posar una canonada a la deu per recuperar la font, que ara brolla amb un raig escàs.

Font del Roure (2018)

A banda dels pous propis de les masies, al pla de l'Arrupit hi havia tres pous pels regadius que antigament es conreaven: un encara existent a prop de l'antic camí Ral, un altre amb caseta però ara colgat i el darrer desaparegut, també amb caseta, ara enterrat per haver tret sorra del mateix camp de sota la mota del mur de pedra de la riera (Carreras, 2013).

L'HOSTAL DE L'ARRUPIT, ESTABLIMENT HISTÒRIC

La masia de l'hostal de l'Arrupit és una construcció del segle XVI, probablement d'origen medieval (Borrell *et al.*, 2005), del veïnat de la Riera de Riudarenes. Durant l'edat mitjana, el camí barcelonès s'aferma amb la construcció d'hostals al llarg del camí -l'hostal Nou a Riudellots, l'hostal de la Belladona a Vallcanera, l'hostal de la Granota a Sils (Mallorquí, 2011; Fàbregas i Comadran, 2021)- i

<https://ddd.uab.cat/record/240868?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/240918?ln=ca>

de poblacions, com Hostalric i les Mallorquines (Mallorquí, 2011). Era un dels antics hostals del camí ral de Barcelona a França on donaven de menjar, molts dels quals encara ho segueixen fent en l'època contemporània (Anoro *et al.*, 1994).

<https://ddd.uab.cat/record/200087?ln=ca>

A Franciac, a prop de l'hostal de Thiona, a l'indicador de la Creu de la mà, aquest camí Ral es dividia en un d'interior i en el de Marina, menys perillós, que seguia cap a la costa, passant per l'hostal de la Granota i Tordera, cap al sud, a Barcelona (Borrell, 2000). De situació estratègica, també oferia lloc per a dormir o aixopluc, intendència, correus i servei de postes (Borrell, 2000). La importància de Riudarenes com a zona de pas militar i de correu reial és ratificada també per un testimonial davant del notari de Santa Coloma del 1763, que manifesta que les tropes que circulen de Barcelona a Girona s'allotgen i passen la nit a la vila (Borrell, 2000).

Antiga numeració de l'hostal de l'Arrupit, al veïnat de la Riera de Riudarenes (2016)

Rètol en rajoles vidriades, possiblement de l'època de les guerres carlines, indicatiu de la funció militar de l'hostal de l'Arrupit (2022)

Fou el punt de parada més important d'aquest tram als segles XVI, XVII i XVIII (Borrell et al., 2005), però després passà a ser-ho l'hostal de Mallorquines, situat a la ruta Blanes-Olot, afavorit pel creixent comerç marítim (Borrell, 2000).

Com a restes arqueològiques, s'ha trobat al voltant de la casa, ceràmica de reflexos metàl·lics del segle XVI i blaus catalans del XVII i XVIII (Borrell *et al.*, 2005). A la foto inferior (de dalt a baix i d'esquerra a dreta), han estat identificades les quatre restes de ceràmica catalana d'ús domèstic (Vila – Cerdà (2022):

- Blava de la Cirereta, feta a Barcelona, a finals s. XVIII-XIX.
- Feta a Girona o la Bisbal, al s. XIX.
- Feta a la segona meitat s. XVII.
- Feta a la segona meitat s. XVII.

Restes de pisa catalana trobades a l'hostal de l'Arrupit (2010)

Riera de l'Esparra, sota la casa nova d'en Colomer (2022)

Titulares Dominicales de la Heredad "Hostal de Arrupit", de Riudarenes

Medicero - 2 Vizcondes de Cabrera y Bas

2 - 1574 Señorío Felch de Cardona

1574 - 1722 Marqueses de Aitona

1722 - 1733 Magdalena de Ciurana-Torrè y de Codina

Barensa de Canyelles

= Aleguer de Minguel·la (1)

= Pere de Planella (2)

1733 - 1765 (1) Maria de Minguel·la y de Ciurana

= Francesc de Fluvià y de Marquet Puiggenç

5 - 1784 Antonio Cayetano de Fluvià de Marquet Puiggenç y de Minguel·la (3)

= Maria Agnes de Borràs

Barensa de Exponella

1784 - 1823 Ramòn de Fluvià y de Borràs

Barón de Exponella. Sin sucesión

(3) Pasa a Maria Anna de Fluvià y de Marquet Puiggenç Minguel·la

= Jaume Borràs de Sagarriga

1823 - 1866 Mariano de Sagarriga, antes Borràs y Mezquita

Conde de Creixell y Barón de la Pobadilla

Herederos de la Casa de Fluvià

1866 - 1893 Mariano de Sagarriga, antes Borràs y Posseval

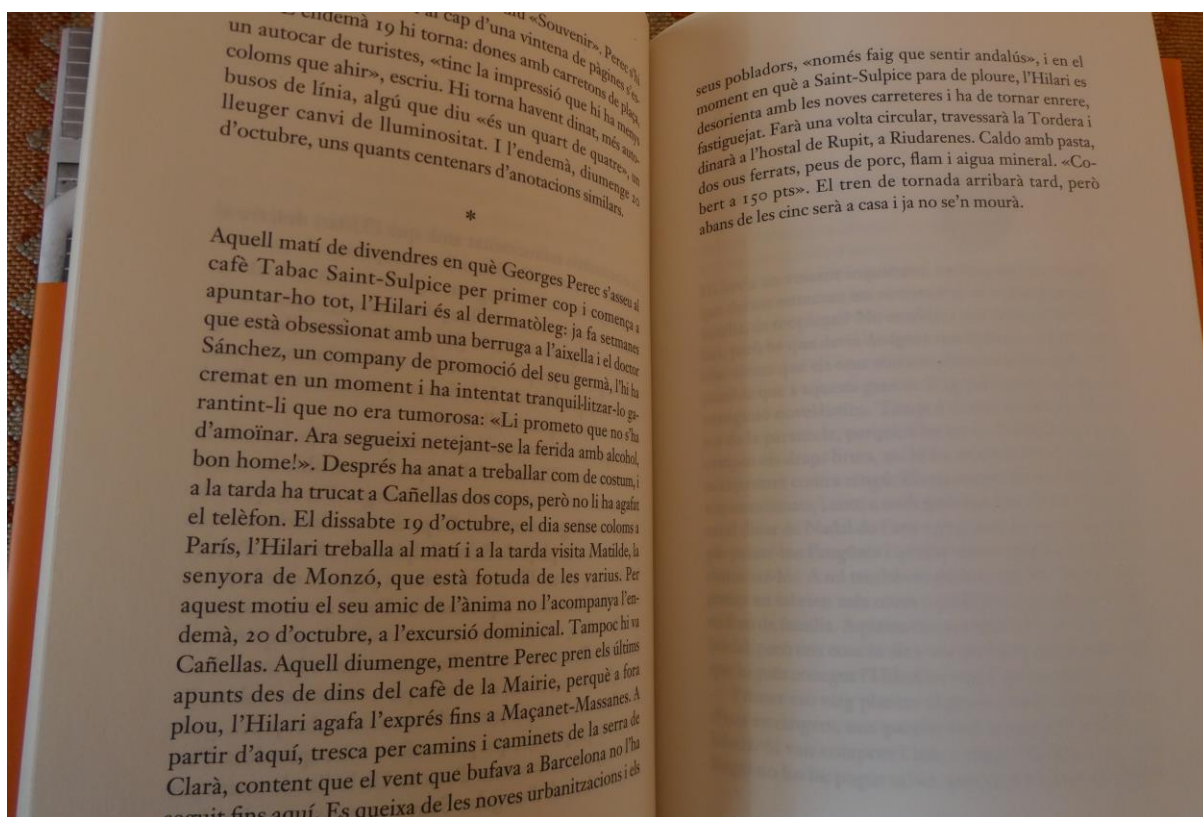
Conde de Creixell y Barón de la Pobadilla

1893 - 1913 Vicente de Sagarriga, antes Borràs y Martínez de Pisón

Conde de Creixell y Barón de la Pobadilla

Titulars dominicals del manso Hostal de l'Arrupit (De Fluvià, 2001)

Potser la darrera cita de l'hostal com a lloc on menjar, és del 19 d'octubre del 1974, quan encara hi eren els darrers masovers, que oferien alguna cosa als passavolants (Forns, 2020).

Llibre *Abans de les cinc som a casa*, d'Albert Forns Canal (2020)

L'hostal de l'Arrupit (1975)

Cartografia històrica

El perfil de Catalunya i la localització geogràfica de poblacions, relleu i hidrografia en els mapes de la cartografia històrica és una mica “lliure”. En alguns mapes per exemple, l'Estany de Sils curiosament no apareix, no sabem si per motiu de sequera puntual, amb nivell freàtics mínims, cosa que va fer que no es considerés important indicar-lo.

Per localitzar l'hostal de l'Arrupit geogràficament, cal prendre com a referència els afluents principals (rieres, no torrents i/o barrancs), del marge esquerra de la Tordera (de oest a est): la riera de Campins, la riera de Gualba, la riera Xica, la riera de Sant Llop, la riera d'Arbúcies, la riera de Massanes, la riera de l'Esparra, la riera de Santa Coloma i el desguàs i/o sèquia de l'Estany de Sils,

<http://www.sils.cat/municipi/historia-2/la-dessecacio-de-lestany/>

per copsar la seva ubicació correcta. L'hostal de l'Arrupit estaria al nord de la U (de W a E) que forma la confluència de la riera de l'Esparra amb la de Santa Coloma.

https://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html

Amb aquesta referència hidrogràfica, el nom de l'hostal apareix dibuixat en la majoria de mapes d'autors dels segles XVII i XVIII (Anoro *et al.*, 1994), amb diferents denominacions (Llinàs – Merino, 1998; Borrell *et al.*, 2005):

- **Narropit**

- J. B. VRIENTS (1608, 1612): *Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio* (el de 1608 és considerat el primer mapa imprès de Catalunya).
- MERCATOR (1613, 1619).
- G. MERCATOR – J. HONDIUS (1628): *Cataloniae principatus descriptio nova*.
- J. JANSSONIUS (1652): *Catalonia*.
- SANSON – MORTIER (1701).
- N. DE FER (Paris, 1714): *La Principauté de Catalogne divisée en vigueries*.

Mapa *La Principauté de Catalogne divisée en vigueries*, de N. de Fer (Paris, 1714).

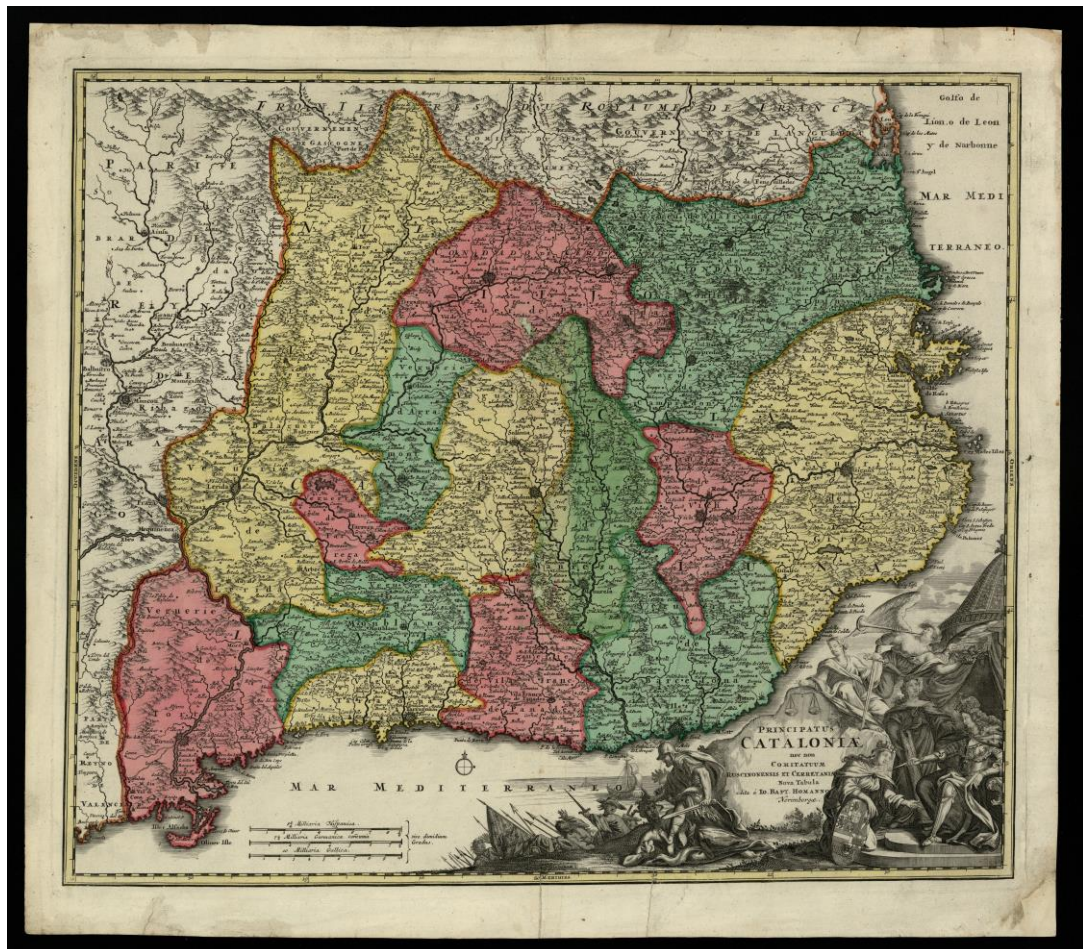
Detall del mapa *La Principauté de Catalogne divisée en vigueries*, de N. de Fer (Paris, 1714)

- **Naropit**

- I. B. HOMANN (Nuremberg; 1690, 1707): *Principatus Cataloniae nec nom comitatuum Ruscinonensis et Cerretaniae nova tabula.*
- *Plan du siège de la ville de BARCELONE Avec la carte de la côte de la Mer depuis le Cap de Cervere jusqu'aux environs de Llobregat DEDIE AU ROY* (1698).

Aquí apareixen errades i/o imprecisions, de la situació del propi hostel respecte a la hidrografia, a les vies de comunicació i a altres poblacions, doncs hi figura indicat al costat de la riera de Santa Coloma, **Naropia** i un altre, al camí ral cap a Girona, **Naropit**.

Mapa *Principatus Cataloniae... nova tabula*, de Homann (Nuremberg)

Detall del mapa *Principatus Cataloniae... nova tabula*, de Homann (Nuremberg)

Mapa *Plan du siège de la ville de BARCELONE Avec la carte de la côte de la Mer depuis le Cap de Cervere jusqu'aux environs de Llobregat DEDIE AU ROY* (1698)

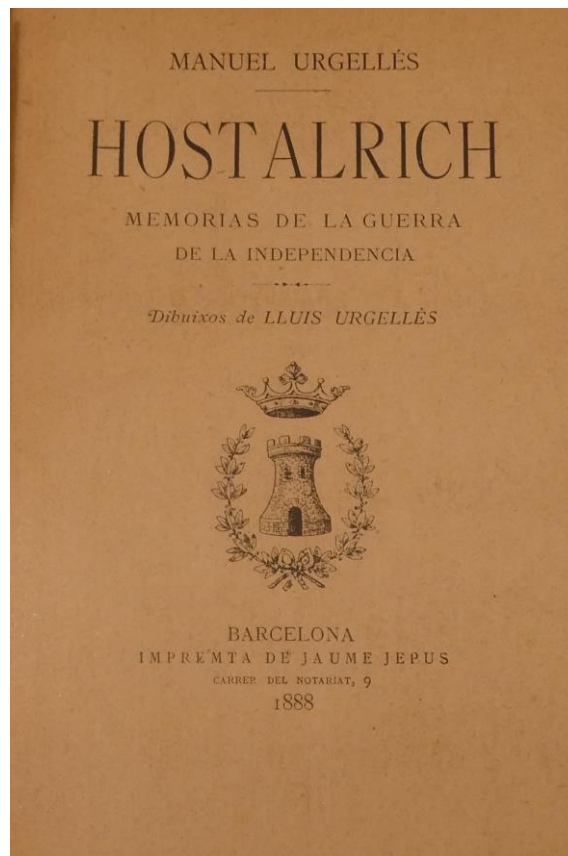

Sèquia de Sils, a prop de la Canal (2022)

A finals del segle XIX, Manuel Urgellés descriu aquests fets de la Guerra del Francès a Hostalric. El seu llibre ***Hostalrich. Memorias de la Guerra de la Independencia***, està il·lustrat amb els minuciosos dibuixos de Lluís Urgellés (Urgellés, 1888).

Llibre de Manuel Urgellés (1888). *Hostalrich. Memorias de la Guerra de la Independencia*

Anys abans, el Coronel Manuel Urgellés escriu les memòries del setge del Castell d'Hostalric (Urgellés, 1845).

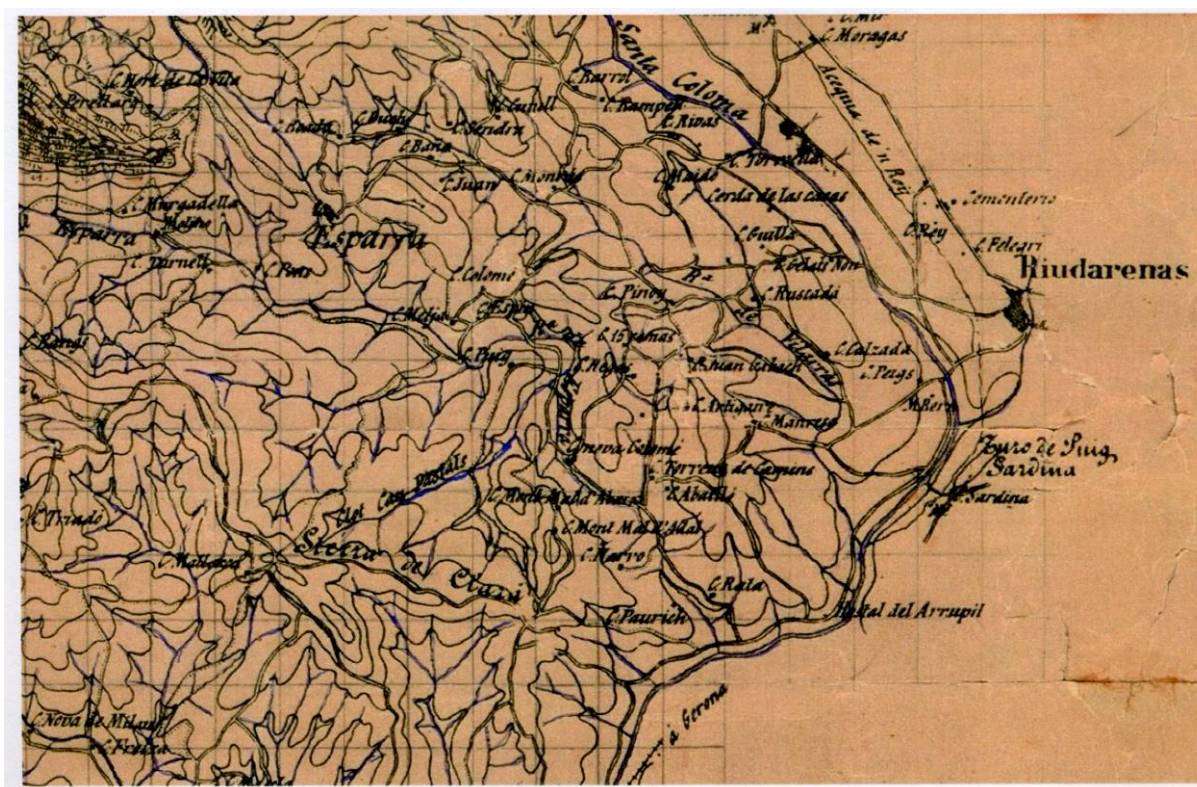
<http://pares.mcu.es/GuerraIndependencia/catalog/show/2984510>

Encara que a mitjans segle XVIII decau, es troba també al mapa de *la província de Girona* del cartògraf militar, coronel d'enginyers FRANCISCO COELLO DE PORTUGAL Y QUESADA (1851), on hi figura amb el nom complet d'hostal de ***l'Arrupit***, encara doncs com a hostal (Borrell *et al.*, 2005).

[https://www.ign.es/web/BibliotecaIGN/913\(map11\).jpg](https://www.ign.es/web/BibliotecaIGN/913(map11).jpg)

Al mapa militar del Montseny i les Guilleries, aixecat pel tinent topògraf JULI SERRA (1890), durant el seu viatge per aquest país (Serra, 1891; Tarrés *et al.*, 2002), hi surt també com a *hostal de l'Arrupit*. De la memòria oral, el veí de can Patufo, a la vall de la riera de l'Esparra, antiga masia anomenada abans Torrent de Camins, recorda aquest seu antic nom. Aquesta masia també apareix dibuixada en aquest mapa de Juli Serra (Patufo, 2018).

Detall del Mapa del Montseny y las Guillerias, de Juli Serra (1890)

Un plànol de 1902, dipositat a l'Arxiu Municipal de Sils, fa constar la manca de pont i el pas a gual de la riera (Albà et al., 2015).

No obstant, l'hostal de l'Arrupit no apareix a:

- Mapa de Catalunya, de SANSON (1655): *Principauté de Catalogne, divisée en neuf dioecèses et en dix-sept vegueries & c. mais le comté de Roussillon...*
- Mapa de la Vegueria de Girona de finals del segle XVII (Cartoteca de Catalunya, 37-3-13; Borrell, 2000).
- Mapa de Catalunya (Leiden, 1714). (Cartoteca de Catalunya, Caps. 50-20; Borrell, 2000).
- Mapa de Catalunya (1720): *Manuscrit: Descripción y sucinto resumen de las cosas mas notables del principado de Cathaluña.*
- Mapa de Catalunya, de VON REILLY (Viena, 1791): *Des Fürstenthums Catalonien: Nordoeslicher Theil.*
- Mapa de Catalunya (Nuremberg, 1798). (Cartoteca de Catalunya, 37-5-5; Borrell, 2000).
- *Les principals vies de comunicació a Girona a finals del segle XVIII*, segons Ferrer i Gironés (1989). (Borrell, 2000).

Referències històriques

La primera cita escrita de la masia apareix als pergamins de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i data del 1428. Refereix l'establiment d'un terreny a Antoni **Rupit** (Costa Oller, 2016). Segons el mateix autor, el 1524, Onofre Canyet, mercader barceloní ven l'hostal d'en **Aropit** a Francina Pereta i l'any 1545, el propietari de l'hostal d'en **Arropit** era en Miquel Ciurana (*: al 1632, l'amo de la masia era també un Ciurana. Cal afegir que hi havia un antic mas al paratge de Ciurana d'Hostalric, a l'indret on es va construir la Torre de l'Estació o Mas Ciurana i que Ciurana és un cognom medieval, encara freqüent a la comarca).

<https://ddd.uab.cat/record/233305?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/196451?ln=ca>

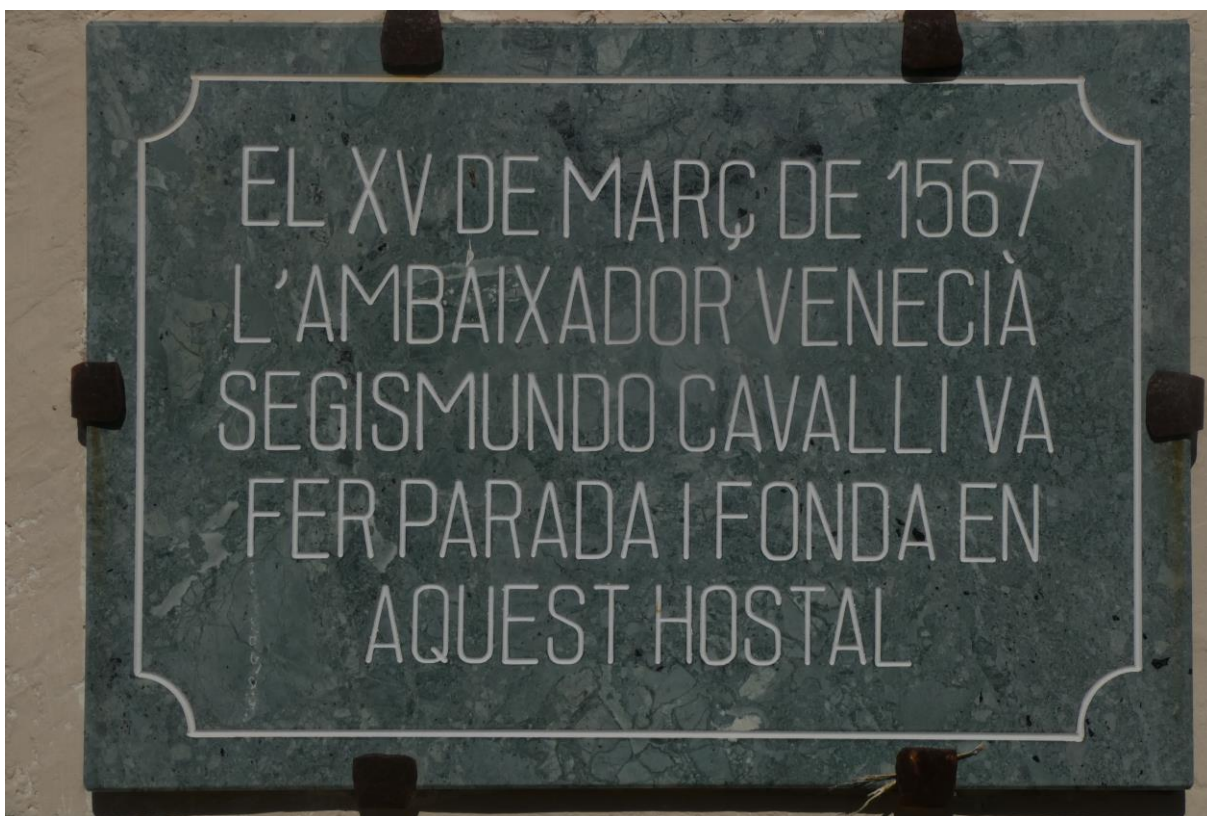
El fet més notori, és la parada a l'hostal el (6 Costa, 2002)-7 de desembre de 1536 de l'emperador Carlos I d'Espanya i V d'Alemanya, que desembarcat a Palamós en el seu viatge de Toulon a Barcelona, dinà a l'hostal de l'Arrupit (Borrell *et al.*, 2005). El 1538 el rei torna a passar pel mateix camí.

Rètol commemoratiu de l'estada al 1536, del rei Carles I a l'hostal de l'Arrupit (2016)

Al 1567, Lunardo Otthobon va passar en barca el gual de **Arropit** (Costa Oller, 2016). El mateix any, el viatger italià S. Cavalli passa en barca la riera de Santa Coloma, pel gual semblaria de l'Arrupit (Borrell *et al.*, 2005).

Rètol commemoratiu del viatger Cavalli, el 1567 (2016)

Al 1599, Thomas Platter recorda el rodolí “L'hostal de **Rupit** / del que han dit / ben pagat i mal servit” (Costa Oller, 2016). Segons Platter hi ha una llegua (4,19 km) de les Mallorquines a l'hostal de l'Arrupit i s'entén que dues més de l'hostal a Hostalric. Platter comenta, com també ho fa Cervantes (1977), quan el Quixot es troba a prop de Barcelona, el gran nombre de forques carregades de cadàvers de malfactors, que varen trobar al camí real, a la sortida d'Hostalric cap a la Batllòria.

L'hostal és una referència freqüent també en època de bandolers. El bandolerisme català no era només un assumpte de seguretat pública; era un problema polític i religiós cabdal aleshores per a la monarquia espanyola (Reglà – Fuster, 1961; Reglà, 2012). El mosaic jurisdiccional i les rivalitats entre senyors desenvoluparen aquest bandolerisme a l'època dels Àustries i la geografia catalana de boscos i muntanyes l'afavoriren (Reglà, 2012). Les quadrilles de bandolers del Vallès o de Muntanya i, tanmateix qualsevol arreplegat, actuaven als paratges més perillosos del camí Ral de Barcelona a França: el coll de Montcada, Trenta Passes, Collformic (el coll de Massanes), la mata de Laderm (del mapa de Coello de 1851, segons Borrell *et al.*, 2005) o Lavern, la riera de l'Esparra, la Creu de Franciach,... (Reglà – Fuster, 1961; Costa Oller, 2016). La mobilitat a peu dels malfactors per tot el país era impressionant i comprenia, per la colla d'en Serrallonga, el triangle: desembocadura de la Tordera – Cerdanya – Salses (Reglà – Fuster, 1961). El problema dels robatoris de viatgers, en menor escala però, perdurà fins mitjan segle XIX, quan entrà en servei la Guardia Civil (Costa Oller, 2016), que es creà el 1844, s'instal·là a Santa Coloma el 1856 i acabà amb les partides de bandolers trabucaires (Pérez, 2011).

<https://ddd.uab.cat/record/214258?ln=ca>

País de malfactors: plataneda a la vall de la riera de l'Esparra, a prop del camí Ral.

Al fons, el massís del Montseny (2022)

Àdhuc, el bandolerisme fou incorporat per Lope de Vega, Cervantes, Tirso de Molina, Coello y Ochoa – de Rojas Zorrilla – Vélez de Guevara i altres autors (1550-1650), com a tema en la literatura castellana del *Siglo de Oro* (Reglà – Fuster, 1961). Segons Salvans (1993), el furt de 200 escuts fet pels bandolers d'en Pere Roca Guinarda, àlies Perot, a Miguel de Cervantes Saavedra, provocà la topada real entre el bandoler català del Lluçanès (nascut a casa Roca Guinarda d'Oristà, el 1582) i l'escriptor castellà, a la rodalia de Barcelona cap al 1610. El bandoler en reconèixer-lo, li tornà els diners i Cervantes li demanà de fer-li de guia. I en Perot li va oferir també protecció i bons contactes a Barcelona i li va explicar la situació política i els dos bàndols existents: els nyerros (al qual pertanyia ell) i els cadells. Complagut per l'estada i el tracte rebut, Cervantes (1977) incorporà el bandoler històric Perot Roca Guinarda com a personatge literari (Roque Guinart) a la segona part de la novel·la de *Don Quijote de la Mancha*. La relació posterior entre Rocaguinarda i Serrallonga és cronològicament una invenció, doncs quan el

segon comença a bandolejar el 1622, el primer ja fa deu anys que és amb el terços espanyols a Itàlia (Reglà – Fuster, 1961).

Aleshores va aparèixer el llegendari bandoler Joan Sala i Ferrer, àlies (a) Serrallonga, nascut a la masia la Sala de Viladrau el 1594, a les Guillerries. També del bàndol nyerro i foragitat de pau i treva, fou pres a traïció a ca l'Agustí, prop de Santa Coloma de Farners i mort amb suplici a Barcelona el 8 de gener del 1634 (Roviró, 2002; Borrell, 2011). Aquest lladre de pas ha estat el més mític de tots ells, doncs ha perdurat en llegendes de tradició oral, balls i cançons populars, teatre, literatura i rutes (Balaguer, 1858, 1859, 1862, 1937ab; Amades, 1950; CEF, sense data; Roviró, 2002; Capdevila, 2006; Dilmé – Dilmé; Centre Excursionista Farners). Terra de pas i de bandolers, a la Selva, el camí Ral entre Sant Celoni i Girona travessava paratges de boscúries perdudes i aigües somes, molt adients per l'assalt de viatgers.

Així doncs, a l'hostal de l'Arrupit, el març de 1630, la quadrilla d'aquest bandoler s'ajunta amb alguns de la del Vallès i roben en aquest hostal a quaranta viatgers, que van amagant a la cuina (Cortada, 1868; Ateneu Barcelonès, original i 1932; Borrell *et al.*, 2005). Per evidenciar l'afiliació política de la contrada de l'Arrupit, molt a prop de l'hostal, sobre la vall de la riera de l'Esparra, es troba la masia enrunada de can Nyerro, sota el seu turó (149 m.).

Vall de la riera de l'Esparra: la riera segueix el marge de canyes i de soques de plàtan i, al mig del bosc, la masia de can Nyerro enrunada (es veu una paret de color clar)

Hostal de l'Arrupit: cuina, llar de foc i forn (2000). Aquí, el 1630, Serrallonga va robar 40 viatgers

La llegenda sobre l'hostal de l'Arrupit i el malfactor Serrallonga... (2016)

Segons el procés sumarial contra Serrallonga (Cortada, 1868), Serrallonga roba a Riudarenes el 1632, l'hostaler de l'hostal de l'Arrupit, Joaquim Cantalozella. En aquests anys, l'amo de l'hostal era en Ciurana (veure *).

Pel que fa a les referències populars relacionades amb el personatge llegendari d'en Serrallonga, aquest bandoler ha tingut històricament molta anomenada, tant a Espanya, com a Catalunya, des dels primers romanços de canya i cordill, el 1636, passant per les obres de Víctor Balagué del 1858, fins a les diverses versions del ball de Serrallonga, que arriben al 1954 (Amades, 1999; Reixach – Garrich).

El ball d'en Serrallonga és una obra de teatre popular de ball de plaça i cercavila (Amades, 1999); concretament és un ball parlat. Aquest ball, a diferència d'altres, s'estén tant per la Catalunya nova com per la vella. Hi ha constància en 83 poblacions catalanes (Garrich *et al.*, 2004).

Es coneixia fins ara, que la versió escrita més antiga era la de Tona, de l'any 1760 (Armangué, 1987-1991; Amades, 1999), però segons Garrich *et al.* (2004), al 1999, Pere Mestre i Boix va trobar un manuscrit d'un ball de Serrallonga a l'arxiu particular de la masia el Prat, de Sant Agustí de Lluçanès, que ara es considera el més antic, datat d'abans del 1750.

El ball de Serrallonga presenta bàsicament tres versions diferents, segons la seva extensió. Autors com Bertran – Ball de Diables (1987), Fàbregas – Mitjans (1991), Amades (1999), Manent (1999), Garrich *et al.* (2004) afirmen però que hi han moltes versions del ball, procedents de diverses poblacions catalanes, datades en diferents segles (XVIII-XX) i ballades fins als nostres dies per moltes colles, en les festes majors d'algunes poblacions catalanes, les darreres a Tarragona (2020), Torredembarra (2021) i Terrassa (2021).

https://www.youtube.com/results?search_query=ball+serallonga+2021

Denota la importància històrica de l'hostal de l'Arrupit i dels encontorns, on actuava en Serrallonga, el fet que apareguin nomenats en algunes de les versions d'aquest ball. En una de les versions del Rosselló, la de Bulaternera (1869) del ball (Amades, 1999), es parla de **Riudarenes**, de **l'hostal de l'Arropit**, de **Collformic** i de la **mata de l'Adern**:

TENDRE:

**Allí dalt a Riu de Arenas,
prop l'hostal de l'Arropit,
he sentit un gran soroll
que•m semblaba lo enemich.**

**Allí dalt a coll Formí,
prop la mata de l'Adern,
he sentit un gran brugit
que•m pareixia un infern.**

**Al fons, la Mata de l'Adern, avui serra de Clarà. A l'oest (darrera la serra i a l'esquerra),
el sot de l'Infern (2022)**

I al mateix text, més endavant:

SERRALLONGA:

Ahont es aqueix partit?

Aquí baix a l'Arropit.

Ahont passen traguers portant estamines y diners.

Ahont tots los pendrem y la cuadrilla vestirem.

També segons Prat – Vila (2000), a la versió de “lo ball d'en Serrallonga” de Joseph Laflou (1804) es repeteix la mateixa estrofa dita pel Tendre. En altres versions, apareix citada diverses vegades, la **mata de l'Adern**.

Al 1670, des de Sant Celoni (4 llegendes), Domenico Laffi també arriba a un hostal anomenat **Ruppita** (Costa Oller, 2016). Aquest mateix autor refereix també en aquest segle, el fet miraculós de Joan Juy, a qui, arribat malalt al *mesón de Arropit*, el pare Fr. Domenec donà forces perquè caminés fins a Hostalric.

El maig de 1675, hostatjà al duc de San Germán, quan anava a buscar reforços a Barcelona, per motiu d'un setge francès a Girona (Borrell *et al.*, 2005; Borrell, 2011).

Durant la guerra de Successió (1706-1712), el magatzem d'intendència que hi havia a l'hostal fou destruït el 1711. El 1722, es manllevaren censals per reconstruir la *barraca del quartel o de la venta de la Rupique*, que costà 204 lliures catalanes, aportades per Riudarenes (121 lliures), Maçanet (62 lliures) i l'Esparra (21 lliures), segons Borrell *et al.* (2005) i Borrell (2011). S'hi van col·locar 1.550 teules i 154 estacues rodejant el quarter-magatzem i tardaren 160 dies en reconstruir-lo (Borrell, 2000).

Rètol commemoratiu de la *Venta de la Ropique* (2016)

El 20 d'agost de 1722, els regidors de l'Esparra pagaren 20 lliures a la barraca de Rupique (l'hostal de l'Arrupit), segons Borrell (2000).

Al 1747, el Duc de Medinaceli fa el camí Ral i diu que de Sant Celoni a les Mallorquines hi han 4 llegües (Costa Oller, 2016).

En el repartiment fet a la vila de Riudarenes el setembre de 1778, és citat Francesc Calvet del mas Manso Arrupit, amb 90 vessanes (Borrell, 2000). No queda indicat si és l'hostal o el molí, però per la superfície, tot semblaria que és l'hostal, doncs el molí té menys vessanes.

Antic camí Ral cap al sud, després de l'hostal de l'Arrupit (2020)

A banda de la insalubritat de la comarca per la presència d'aigües estanyades, els estanys i les rieres i les seves revingudes plantejaven importants problemes en les comunicacions. El pas del camí Ral per l'Arrupit era complicat per la confluència al paratge de les rieres de Santa Coloma, del Vilarràs i de l'Esparra (més amunt, cap a Riudarenes hi havia un altre pas, el de mas Vern). En el seu diari dels viatges a Catalunya, Francisco de Zamora (1787) descriu al 1790, que la sèquia de Sils desguassava a la riera de Santa Coloma, més avall de l'hostal de **Rupit** (Borrell, 2000) i que hi havia un gual sota el mateix hostal.

Sèquia de Sils, abans de confluir amb la riera de Santa Coloma (2022)

A finals del segle XVIII i al segle XIX, adquireix mala fama segons les dites populars de l'època. Amades (1936) va recollir del refranyer tres dites sobre l'hostal “*perquè [els hostalers en general] són gent de tro i cercar-los raons fàcilment pot sortir malament*”. Però, en els nostres dies, ja no se sent a dir, com en el rètol:

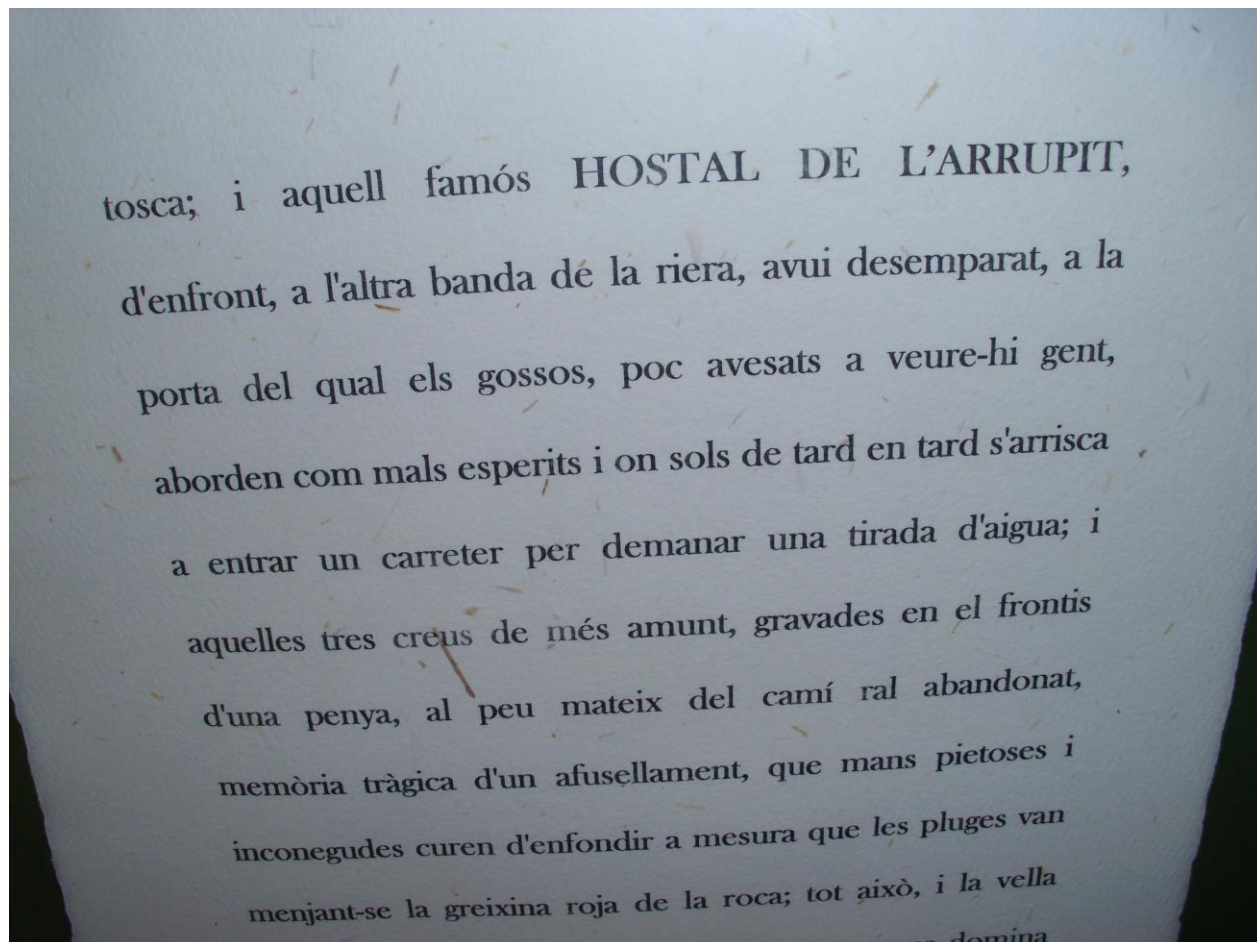

La dubtosa qualitat de l'hostal... (2016), segons Llagostera (1883), Vila (2001) i Costa Oller (2016)

o “A l'hostal de l'Arrupit, molta gana i poc delit”, ni tan sols “A l'hostal de l'Arrupit, molta panxa i poc melic”.

<https://pccd.dites.cat/?paremiotipus=A+l%27hostal+de+l%27Arrupit%2C+molta+gana+i+poc+delit>

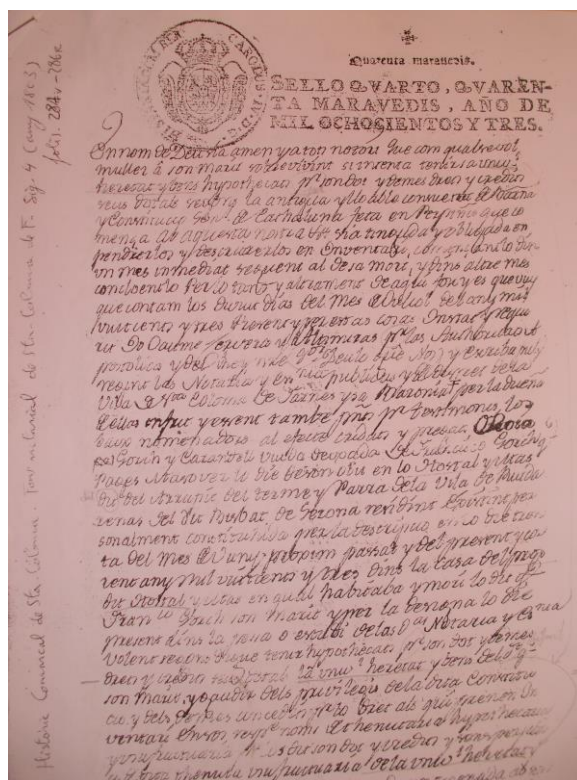
Al segle XX, Prudenci Bertrana, que estiuejà a l'Esparra i anava de cacera per l'Estany, la sèquia de Sils i la riera de Santa Coloma, descriu en les *Proses bàrbares*, aquest país solitari i tètric, de boscos obscurs i aigües mortes (Bertrana, 1965). Aquest ambient sensorial del paisatge de la Selva, boscos, aigua, llots i boires, està exactament reflectit als seus escrits. L'hostal de l'Arrupit i altres paratges de la contrada, apareixen en les seves narracions: l'*Empalme*, les Tres creus, el pont de la Sèquia, la vella torre heliogràfica i el sot de l'Infern.

Fragment de *L'encís d'una marrada*, de Prudenci Bertrana (1965)

La misèria de la vida rural dels alentorns d'aleshores, traspua d'aquestes narracions; és la mateixa escassetat de bens que trobem a l'inventari notarial de Francesc Gorchs (1803), masover difunt de l'hostal de l'Arrupit (Fàbregas i Comadran, 2013). (Veure document adjunt).

Inventari notarial de Francesc Gorchs (1803), masover difunt de l'hostal de l'Arrupit (2013)

<https://ddd.uab.cat/record/113485?ln=ca>

Aquest paratge tenebrós de l'estany creà anys abans, al 1608 la llegenda de Pere Portes, pagès de Tordera que arribà a l'infern a través de l'estany de Sils... (Matas, 1986).

L'estany de Sils (als primers arbres amb 2 m. d'aigua), al seu límit de superfície, estanyant camps de pollanques (llevantada del 22/1/2020); la porta de l'Infern, segons la llegenda d'en Pere Portes

En aquests darrers trenta anys, l'hostal de l'Arrupit ha estat citat per Anoro *et al.* (1994), Borrell (2000), Vila (2000), Borrell *et al.* (2005), Anònim (2010), Borrell (2011), Fàbregas i Comadran (2001, 2010, 2011, 2013, 2018, 2019, 2020, 2021) i Fàbregas i Pujol (2019), des d'una perspectiva històrica, els primers autors i des de un enfoc comarcal de vida rural,

<https://ddd.uab.cat/record/204632?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/113485?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/233305?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/68937?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/85307?ln=ca>

forestal,

<https://ddd.uab.cat/record/200087?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/233111?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/236978?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/238975?ln=ca>

ramader,

<https://ddd.uab.cat/record/150774?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/218021?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/238473?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/204636?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/201600?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/202547?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/202026?ln=ca>

gastronòmic,

<https://ddd.uab.cat/record/68937?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/215483?ln=ca>

i d'arquitectura,

<https://upcommons.upc.edu/handle/2117/330527>

respectivament, aquests dos darrers.

Pel que fa a les vistes aèries del paratge, del mas i de la masia, de la segona meitat del segle XX, hi han les preses pels vols realitzats dels avions dels USA (ICCG, 2016) i la foto comercial de la masia de 1983.

Agraïments:

A en Ricard Dilmé i Burjats, pels documents, mapes i comentaris.

A Josep Maria Vila i al Dr. Josep Antoni Cerdà, per la identificació de la pisa catalana.

A l'Arxiu Històric Comarcal de la Selva, de Santa Coloma de Farners, per l'inventari notarial del masover de l'hostal de l'Arrupit, al 1803.

Al veí Narcís Figueras Roca (EPD), pels seus coneixements de l'Arrupit i de l'estany de Sils.

A l'antic masover de l'Hostal de l'Arrupit, Quim Carreras Sarrat i al seu fill Jordi, pels seus records i informacions.

Als veïns Joan Bosch, Quim Costabella, Patufo i Cisco, per les seves informacions.

A Miquel Borrell i Sabater, per l'empenta historiadora.

L'hostal de l'Arrupit: vista aèria (1983)

L'hostal de l'Arrupit: façana posterior amb el forn de pa (2000)

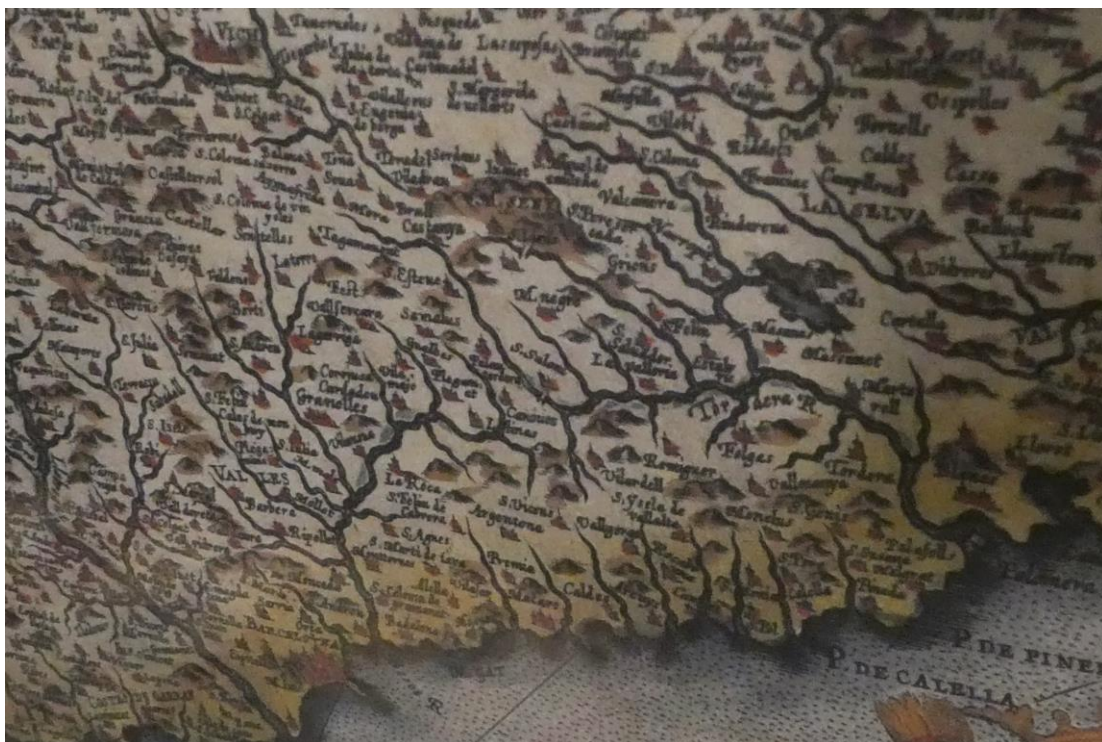
Pel matí, el sol no arriba a desvetllar la boira als roures de la riera de l'hostal de l'Arrupit (2022)

ANNEX

- 1) En document adjunt: Inventari notarial del masover de l'hostal de l'Arrupit, Francesc Gorchs, del 1803 (Fàbregas i Comadran, 2013).
- 2) Altres mapes històrics on apareix l'hostal de l'Arrupit:

Mapa *Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio*, de Vrients (1612)

Detall del mapa *Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio*, de Vrients (1612)

Mapa *Cataloniae principatus descriptio nova*, de Mercator-Hondius (1628)

Detall del mapa *Cataloniae principatus descriptio nova*, de Mercator-Hondius (1628)

Mapa *Catalonia*, de Janssenius (1652)

Detall del mapa *Catalonia*, de Janssenius (1652)

Mapa *Carte d'une partie de la province de Catalogne*, de Gouvion de Saint-Cyr (1821)

Detall del mapa *Carte d'une partie de la province de Catalogne*, de Gouvion de Saint-Cyr (1821)

REFERÈNCIES

- AGÈNCIA CATALANA DE L'AIGUA. 2021. Visor cartogràfic. Generalitat de Catalunya.
https://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html
- AJUNTAMENT DE MAÇANET DE LA SELVA.
<https://www.xn--maanetdelaselva-fmb.cat/ca/serveis-a-les-persones/turisme/que-visitar/el-pont-vell-o-pont-del-dimoni>
- AJUNTAMENT DE SILS.
<http://www.sils.cat/municipi/historia-2/la-dessecacio-de-lestany/>
- ALBÀ M., BALL-LLOSERÀ L., FORMIGA J., GRAU D., LLINÀS J., MARTÍNEZ M., MUNDET J., TEIXIDOR R., MALLORQUÍ E. 2015. Cinquanta-cinc llegües de passos oblidats i xarrabascos. Els camins històrics de la plana selvatana (la Selva i el Gironès). Vol. 1 Els camins vers la ciutat de Girona. Col·lecció Estudis i textos, 18. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.
- AMADES J. 1936. Costums i tradicions d'hostals i tavernes. Club d'Esports de Muntanya. Departament de Publicacions-Propaganda. Barcelona.
- AMADES J. 1950. Folklore de Catalunya. Selecta. Barcelona.
- AMADES J. 1999. El ball de Serrallonga. Mas R., Menchón J. Ed. Biblioteca Joan Amades. El Mèdol. Tarragona.
- ANÒNIM. 2010. Antics hostals de camí ral.
<http://hostals.blogspot.com.es/2010/01/ostal-de-larrupit-o-de-rupit.html>
- ANORO F., COSTA L., FIGUERAS N., LLINÀS J. 1994. La cuina a Sils. Ajuntament de Sils. Sils.
- ARMANGUÉ I HERRERO J. (1987-1999). La versió de Tona del ball de Serrallonga. Estudis Romànics, XX. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- ARXIU HISTÒRIC COMARCAL. 1803. Fons d'Escriptures Notarials. Lligall de 1803, Sig.4. Folis 284V286R. Santa Coloma de Farners.
- ATENEU BARCELONÈS. 1932. Procés sumarial contra Joan de Serrallonga. Mecanografiat i digitalitzat.
- ATENEU BARCELONÈS. Procés sumarial contra Joan de Serrallonga. Lligall manuscrit original. 842 pàg. (dipositat al Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú). Fons Almirall de l'Ateneu Barcelonès. Memòria Digital de Catalunya. <http://mdc.cbuc.cat>.
- BALAGUER V. 1858. Don Juan de Serrallonga, o los bandoleros de las Guillerias (Drama en cuatro actos y un prólogo). Imprenta de Cervantes. Barcelona.
- BALAGUER V. 1859. La bandera de la muerte. Coautor: ALTADILL A. Librería de Salvador Manero. Barcelona.
- BALAGUER V. 1862. Don Juan de Serrallonga. 2a edició. Librería de Salvador Manero. Barcelona.
- BALAGUER V. 1937a. Don Juan de Serrallonga. Tomo 1º. Núm. AE9. Año IV. La Novela Azul. Publicación quincenal ilustrada. Editorial Juventud. Barcelona.
- BALAGUER V. 1937b. Don Juan de Serrallonga. Tomo 2º. Núm. AE10. Año IV. La Novela Azul. Publicación quincenal ilustrada. Editorial Juventud. Barcelona.

- BERTRAN J., BALL DE DIABLES DE TARRAGONA. 1987. El ball de Serrallonga, Bandolers i trabucs. Quaderns de la Festa Major, 2. Santa Tecla. Ajuntament de Tarragona. Tarragona.
- BERTRANA P. 1965. Obres completes. Biblioteca Perenne. Vol. 20. Editorial Selecta. Barcelona.
- BORRELL I SABATER M. 2000. Riudarenes ahir, ara i sempre. 1 El segle XVIII. Ajuntament de Riudarenes. Riudarenes
- BORRELL I SABATER M. 2002. Els pobles de la Selva. Riudarenes. Ajuntament de Riudarenes. Riudarenes.
- BORRELL I SABATER M., FIGUERAS I CAPDEVILA N., LLINÀS I POL J., MALLORQUÍ I GARCIA E., MERINO I SERRA J. 2005. Deu llegües de pols i roderes. El camí ral de Girona al Tordera. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.
- BORRELL I SABATER M. 2011. L'edat moderna. En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 355-458). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- BOSCH J. 2022. Comunicació personal.
- CAPDEVILA L. 2006. Serrallonga, l'últim bandoler. Proa. Barcelona.
- CENTRE EXCURSIONISTA FARNERS. Ruta d'en Serrallonga. Arxiu Serrallonga. 3 volums. Santa Coloma de Farners.
- CARRERAS CARRERAS J. 2019. Comunicació personal.
- CARRERAS SARRAT J. 2013. Comunicació personal.
- CASIMIRO CASIMIRO F. 1934. El bocio en las Guillerias y en Collsacabra (Contribución al estudio del bocio en Cataluña). Ars Médica. Vol. 10. Núm. 110. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- <http://revistes.iec.cat/index.php/AM/article/viewFile/139033/137703>
- CERVANTES M. DE. 1977. Don Quijote de la Mancha. Cupsa. Madrid.
- CISCO, DE CAN SOMS DE L'ESTANY. 2020. Comunicació personal.
- CORTADA J. 1868. Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga, lladre de pas (salteador de caminos). Extractado en su parte más interesante por don Juan Cortada. Imprenta A. Sierra. Barcelona.
- COSTA L. 2002. Tres moments bàsics de la història de l'estany de Sils, més documentats. Quaderns de la Selva, 14. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.
- COSTA L. 2002. Els pobles de la Selva. Sils. Ajuntament de Sils. Sils.
- COSTA OLLER F. 2016. El Camí Real de França. I Història. Per camins històrics IV. Mataró.
- https://www.academia.edu/24287144/Per_camins_hist%C3%B2rics_4._El_Cam%C3%AD_Real_de_Fran%C3%A7a_1
- COSTA OLLER F. 2016. El Camí Real de França. II Els que hi passen. Per camins històrics IV. Mataró.
- https://www.academia.edu/24287150/Per_camins_historics_4._El_Cami_Re_al_de_França_2
- COSTA OLLER F. 2021. El Camí Real de França. Projecte de l'any 1786, de Barcelona a trobar el Camí Real de la Marina. Mataró.
- COSTABELLA BRUNS J. 2020. Comunicació personal.

- DIEGO VIVES F., FONTBOTÉ I RUBIÓ J., GRAU I TORT S., LLADÓ I FONT F., PUJOLRIU I FONT L., CARCELLER I ROQUÉ X. 1998. Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge de l'estany de Sils, la riera de Santa Coloma i els turons de Maçanet. Direcció General de Patrimoni Natural. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- http://agricultura.gencat.cat/web/.content/mn_medi_natural/mn15_espais_naturals_protegits/documents/plans_aprovats_definitivament/fitxers_estatics/estany_sils_riera_santa_coloma_turons_macanet.pdf
- DOMÈNECH I MONER J. 2011. L'època de la Restauració. En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 591-633). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- DILMÉ À, DILMÉ R. 2011. El tresor d'en Serrallonga. Onze itineraris per conèixer els espais que va trepitjar el bandoler de les Guillerries. Dilmé. Santa Coloma de Farners.
- DILMÉ I BURJATS R. 2016.
- <http://serrallonga1640.blogspot.com/2016/08/hem-estat-lhostal-de-larrupit.html>
- DILMÉ I BURJATS R. 2021. Comunicació personal.
- DURAN M., JUANHUIX J., REYERO R. 1991. Hostalric. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 31. Monografies locals, núm. 18. Diputació de Girona/Caixa de Girona. Girona.
- FÀBREGAS BUSQUETS M. 1975-2012. Col·lecció fotogràfica de l'Hostal de l'Arrupit. Riudarenes.
- FÀBREGAS I COMADRAN X. 2000-2021. Col·lecció fotogràfica del mas Hostal de l'Arrupit. Riudarenes.
- FÀBREGAS I COMADRAN X. 2010-2021. Dipòsit Digital de Documents. Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Bellaterra.
- <https://ddd.uab.cat/record/200087?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/150774?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/208120?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/212701?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/212702?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/233305?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/204632?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/113485?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/pub/artpub/2010/68937/11301708n22p209.pdf>
- <https://ddd.uab.cat/record/218021?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/238975?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/240868?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/240918?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/233305?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/214258?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/68937?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/236978?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/233111?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/215483?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/204636?ln=ca>
- <https://ddd.uab.cat/record/201600?ln=ca>

<https://ddd.uab.cat/record/202547?ln=ca>
<https://ddd.uab.cat/record/202026?ln=ca>
<https://ddd.uab.cat/record/85307?ln=ca>
<https://ddd.uab.cat/record/238473?ln=ca>

- FÀBREGAS JORBA J. M. 1950. Col·lecció fotogràfica del mas Hostal de l'Arrupit. Riudarenes.
- FÀBREGAS NAVARRO J., MITJANS BERGA R. 1991. ¿Qui sou vos que no us conec? El ball d'en Serrallonga de Baix a Mar (1923). Associació Cultural Els Garrofers. Mataró.
- FÀBREGAS PUJOL G. 2019. Escola Forestal Mas de l'Arrupit. Treball final de Grau. ETSAV. Sant Cugat del Vallès.
<https://upcommons.upc.edu/handle/2117/330527>
- FERRER I GIRONÈS F. 1989. L'economia del set-cents a les comarques gironines. Girona.
- FIGUERAS ROCA N. 2019. Comunicació personal.
- FLUVIÀ Y ESCORSA A. DE. 2001. Titulares dominicales de la Heredad "Hostal de Arrupit". Riudarenes.
- FORNS CANAL A. 2020. A les cinc som a casa. Edicions 62. Barcelona.
- FUSTER J. 1978. Literatura catalana contemporània. Biblioteca de cultura catalana. Curial. Barcelona.
- GARRICH M., KOVÁCS L., MASSIP F., TORRES X. 2004. Serrallonga, Déu vos guard. Història, cultura i tradició del bandoler Joan Sala, àlies Serrallonga. El ball parlat de Perafita (Lluçanès, s. XVIII). Centre d'Estudis del Lluçanès. Prats de Lluçanès.
- GUTIÉRREZ I PEREARNAU C. 1999. La Tordera, perspectiva geogràfico-històrica d'un riu. Publicacions de la Rectoria Vella. Ajuntament de Sant Celoni. Sant Celoni.
- INSTITUT CARTOGRÀFIC I GEOLÒGIC DE CATALUNYA. 2016. Fons Històric – Cartoteca. Mapes antics georeferenciats. Vols USA 1940, 1950, 1960, 1970 i 1980. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
<https://cartotecadigital.icgc.cat>
- INSTITUT CARTOGRÀFIC I GEOLÒGIC DE CATALUNYA. 2021. Col·lecció de la Cartoteca. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
<https://cartotecadigital.icgc.cat>
- LLAGOSTERA F. 1883. Aforística catalana. Col·lecció de refranys populars catalans. Lo Gay Saber. Periòdic literari mensual. Pàg. 204, nom. XXI, època II, any V. Barcelona.
- LLINÀS I POL J., MERINO I SERRA J. 1998. El patrimoni de la Selva. Fitxer 1. Inventari històric, artístic i arqueològic dels municipis de la comarca. Consell Comarcal de la Selva. Santa Coloma de Farners.
- LLINÀS I POL J., MERINO I SERRA J. 2011. La Selva a l'antiguitat. En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 109-214). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- MALLORQUÍ GARCIA E. 2011. L'edat mitjana. En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 217-351). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- MANENT I FOLCH R. 1999. El ball d'en Serrallonga de Sant Hilari Sacalm. Col·lecció Guillerries. Ça-Calm Exprés. Vic.

- MATAS I BALAGUÉ, J. 1986. Els estanys eixuts. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 7. Sèrie: Guies (Núm. 4). Diputació de Girona-Caixa d'Estalvis Provincial. Girona.
- PÀMIES I RIUDOR V. 2021. Paremiologia catalana comparada digital. <https://pccd.dites.cat/?paremiotipus=A+l%27hostal+de+l%27Arrupit%2C+molta+gana+i+poc+delit>
- PATUFO, DE CAN PATUFO. 2018. Comunicació personal.
- PÉREZ I GÓMEZ X. 2011. La implantació de l'estat liberal constitucional. En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 491-508). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- PÉREZ I GÓMEZ X. 2011. Les guerres carlines a la Selva. En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 509-546). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- PÉREZ I GÓMEZ X. 2011. Economia i demografia de la Selva interior (el pla i la muntanya). En Figueras N., Llinàs J. (Eds.), Història de la Selva (pp. 547-558). Història de les comarques gironines. Vol. 6. Diputació de Girona. Girona.
- PRAT E., VILA MEDINYÀ P. 2000. Una versió desconeguda del "Ball d'en Serrallonga". Actes de l'Onzè Col·loqui de Llengua i Literatura Catalanes (1997). Vol. 3. Biblioteca Abat Oliva. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Palma (Mallorca).
- REGLÀ CAMPISTOL J. 1956. Felip II i Catalunya. Aedos. Barcelona.
- REGLÀ J. 2012. Bandoleros, piratas y hugonotes. Urgoiti. Pamplona.
- REGLÀ J., FUSTER J. 1961. Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler. Aedos. Barcelona.
- REIXACH R., GARRICH M. El ball de Serrallonga de Perafita. Una proposta de recuperació a plaça. Revista Caramella, 12. Associació Caramella. Prats de Lluçanès.
- RIPOLL MASFERRER R. 2000. L'obra pública en el segle XVIII. L'arranjament de la riera de Santa Coloma al seu pas per Riudarenes. Quaderns de la Selva, 12. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.
- ROVIÓ I ALEMANY X. 2002. Serrallonga. El bandoler llegendari català. Farell. Sant Vicenç de Castellet.
- SALVANS I COROMINAS A. 1993. Perot el bandoler. Dalmau. Barcelona.
- SERRA J. 1891. Las Guillerias. Luis Tasso. Barcelona.
- SERRA I FEU R. 1997. Comarques i subcomarques de Catalunya. La Selva. Volum 6.5. Agrupació Catalana Colldejou de Promoció Excursionista. Mollerussa.
- SERVEI D'ARQUEOLOGIA DE GIRONA. 1865. *Carte des environs de Gironne. Comte de Gouvion Saint-Cyr*. Girona.
- TARRÉS I TURÓN J., RAMS I RIERA E. 2002. Un viatge per les Guillerias i el Montseny. Rafael Dalmau. Barcelona.
- URGELLÉS M. 1845. Memorias del sitio del Castillo de Hostalric. Archivo Histórico Nacional. Diversos-Colecciones, 80, N. 24. <http://pares.mcu.es/GuerraIndependencia/catalog/show/2984510>
- URGELLÉS M. 1888. Memorias de la guerra de la Independencia. Dibujos de L. Urgellés. Impremta Jaume Jepsus. Barcelona.
- VILA I MEDINYÀ J.M. 2000. Les litúrgies del menjar a les terres gironines. Diputació de Girona. Girona.

- VILA I MEDINYÀ J.M. 2001. Albergueries, hostals, fondes i restaurants.
Revista de Girona. Núm. 207. pàg. 68-71. Diputació de Girona. Girona.
- VILA J. M., CERDÀ J. A. 2022. Comunicacions personals.
- VIÑALS P. 2015. Comunicació personal.
- ZAMORA F. de. 1787. Diario de los Viajes hechos en Cataluña. Tomo 1º.
Manuscrito. N° de registro 18409. Biblioteca Nacional. Madrid.